

پودمان ۱

پرورش خودآگاهی کودک

شناخت کودک از خود، اشتیاق به دانستن، شوق پیشرفت و لذت کشف را در او تقویت می‌کند.

زمان: ۶۰ ساعت = (نظری ۲۴ ساعت + عملی ۳۶ ساعت)

واحد یادگیری ۱

پرورش خودآگاهی کودک

استاندارد عملکرد

پرورش خودآگاهی کودک با هدف پرورش رشد عاطفی - اجتماعی براساس منابع معتبر علمی و آموزشی وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور

شایستگی های فنی:

- ۱ توسعه شناخت مهارت های عاطفی - اجتماعی کودک؛
- ۲ پرورش بیان توانمندی ها و محدودیت های کودک؛
- ۳ پرورش بیان هیجانات.

شایستگی های غیرفنی:

- ۱ مهارت گوش کردن؛
- ۲ داشتن درک درست از سیستم سازمانی؛
- ۳ یادگیری

هدف توانمندسازی ۱-۱: رشد عاطفی - اجتماعی کودک را توضیح دهد.

مهارت‌های عاطفی کودک

شکل ۱- مهارت‌های اجتماعی

فعالیت ۱: در گروه‌های کلاسی، با توجه به تصاویر بالا، در مورد احساسات خود در تنهایی و در جمع دیگران گفت‌وگو کنید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

فعالیت در کلاس

می‌توان گفت هر انسان در دو دنیا زندگی می‌کند؛ در دنیای درون که با احساسات و عواطف همراه است و دنیای بیرون که همان زندگی اجتماعی است. در مراحل رشد انسان، هم عواطف ظاهر می‌شوند و گسترش می‌یابند و هم زندگی با دیگران و رفتارهای اجتماعی شکل می‌گیرد. رشد عاطفی و رشد اجتماعی دو بُعد مهم از رشد و تکامل در دورهٔ کودکی است. این دو بُعد با هم مرتبط‌اند و بر همدیگر تأثیر متقابل دارند.

رشد عاطفی

وقتی کسی را می‌بینیم که با شنیدن یا دیدن یک ماجرای غمگین بلافاصله اشک می‌ریزد یا نسبت به دیگران بسیار محبت می‌کند، می‌گوییم فرد باعاطفه یا بااحساسی است. عاطفه در همهٔ انسان‌ها دیده می‌شود، هرچند در نوع عواطف و روش ابراز آنها تفاوت‌هایی وجود دارد. وقتی احساس خوشی و شادی داریم، وقتی می‌ترسیم و وقتی خشمگین یا هیجان‌زده می‌شویم، در واقع بخشی از عواطف ما ظهور و بروز کرده است. زندگی بدون عواطف رنگ و بوی چندانی نخواهد داشت.^۱ در جریان رشد و تکامل شخصیت انسان، عواطف جایگاه مهمی دارد.

تعریف: رشد عاطفی بیانگر عواطف و احساسات فرد است. عواطف حالت‌های درونی است که به صورت طبیعی در همهٔ انسان‌ها با تفاوت‌هایی وجود دارد، مانند شادی، امید، غم و ترس.

۱- در توصیف رشد عاطفی از واژه‌هایی چون: عاطفه، هیجان و احساس، استفاده می‌شود. برای تعریف این کلمات، بین روان‌شناسان اختلاف نظر وجود دارد. در این کتاب، ما همهٔ آنها را به یک معنی به کار می‌بریم.

فعالیت در کلاس

- فعالیت ۲:** فیلمی^۱ برای شما در کلاس پخش می‌شود.
- ضمن قطع صدای فیلم، آن را با هم تماشا کنید.
 - در گروه‌های کلاسی درباره فیلم با هم گفت‌وگو کنید و حدس بزنید بازیگران چه احساسی را بیان می‌کنند؟

فعالیت برای کودکان

- فعالیت ۳:** در بازدید از یک مرکز پیش از دبستان:
- ۱ همراه با کودکان عکس‌هایی از روزنامه یا مجله جدا کنید که افرادی را با احساسات متفاوت نشان می‌دهد.
 - ۲ از کودکان بخواهید آنها را روی کاغذ بچسبانند.
 - ۳ تمرین‌های پیشنهادی:
- الف) از کودکان سؤال کنید: «به نظر شما این شخص چه احساسی دارد؟»
ب) از کودکان بخواهید احساسات هر تصویر را با نقاشی یا ایفای نقش نشان دهند.
پ) کودکان، با توجه به تصاویر، داستان بسازند و آنها را برای دوستان خود تعریف کنند.

در فرایند رشد عاطفی، انتظار می‌رود کودک به مهارت‌هایی برسد که احساسات خود را بشناسد، درباره نقاط قوت و ضعف خود، متناسب با سن، بیندیشد و در تعامل‌های عاطفی با دیگران، درست رفتار کند.

رشد اجتماعی

انسان زندگی خود را بعد از تولد در میان افراد دیگر آغاز می‌کند. این زندگی اجتماعی موجب هماهنگی و سازگاری کودک با افراد جامعه می‌شود. رشد اجتماعی کودک مانند سایر ابعاد رشد و تکامل، در طول زمان شکل می‌گیرد و بخشی از شخصیت او را تشکیل می‌دهد.

فعالیت در کلاس

- فعالیت ۴:**
- فهرستی از انجمن‌های خیریه تهیه کنید.
 - درباره کارهای خیر و انجمن‌های خیریه گفت‌وگو کنید.
 - برای کمک به یک خیریه برنامه‌ریزی کنید.

فعالیت در کلاس

- فعالیت ۵:** در گروه‌های کلاسی در فعالیت روز جهانی کودک شرکت کنید، از جمله:
- تهیه دعوت‌نامه؛
 - اجرای سرود دسته‌جمعی؛
 - اجرای نمایش‌نامه؛
 - قصه‌گویی گروهی؛
 - برگزاری نمایشگاه آثار تجسمی.

۱- به جای فیلم می‌توان از روش‌های ایفای نقش و نمایش بی‌کلام در رابطه با موضوع استفاده کرد.

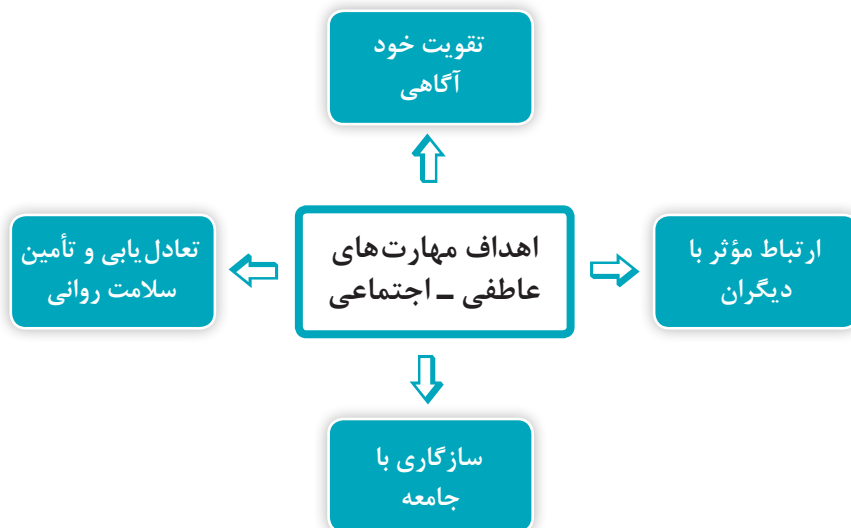
تعریف: رشد اجتماعی به توانایی برقراری ارتباط مناسب و مؤثر با خود، با دیگران و با محیط زندگی خود اطلاق می‌شود، مانند برقراری رابطه مناسب کودک با همسالان و بزرگ‌ترها. در فرایند رشد اجتماعی، کودک باید به مهارت‌هایی دست یابد که حاصل آن، شناخت نقش‌های اجتماعی، پرداختن به رفتارهای اجتماعی مناسب و سازگاری اجتماعی است.

مهارت‌های عاطفی - اجتماعی

بین رشد عاطفی و رشد اجتماعی ارتباط گسترده و پیچیده‌ای وجود دارد و گاهی تشخیص نشانه‌های آنها مشکل است. مثلاً وقتی از ترس، حسادت، خشم، کم‌رویی، محبت، عشق و همدردی صحبت می‌کنیم، هم نشانه‌های هیجان و عاطفه در آنها دیده می‌شود و هم نشانه‌های رفتار اجتماعی. در ادامه این کتاب، بحث رشد عاطفی - اجتماعی به صورت مشترک دنبال می‌شود.

تعریف: در مجموع، مهارت عاطفی - اجتماعی را می‌توان شامل توانایی‌های کودک در شناخت و آگاهی عواطف خود، ابراز عواطف و احساسات، خود تنظیمی^۱ و برقراری ارتباط مؤثر با خود و دیگران دانست و تعریف کرد.

اهداف مهارت‌های عاطفی - اجتماعی

نمودار ۱- اهداف مهارت‌های عاطفی - اجتماعی

همان‌طور که در نمودار ۱ مشاهده می‌کنید، رشد عاطفی - اجتماعی چهار هدف را دنبال می‌کند:

۱ تقویت خودآگاهی: فرایند کمک به فرد برای شناخت ویژگی‌های شخصیتی خود، درک توانمندی‌ها و محدودیت‌ها و یادگیری ابراز بجا و منطقی عواطف؛

۱- خود تنظیمی یعنی توانایی نظم دهی و مدیریت هیجانات خود پس از آگاهی و ابراز عواطف و هیجانات خود به صورت درست است که بر اساس سن متفاوت است. مثلاً یک کودک دو ساله زمان شیر خوردن خود را تنظیم می‌کند یا یک کودک چهار ساله برای کنترل عواطف خود، از کتک‌زدن کودک دیگر خودداری می‌کند.

خود تنظیمی در برخی از منابع به عنوان خودکنترلی، خود نظم‌دهی و خود مدیریتی آورده شده است.

فعالیت ۶:

- فیلم آزمایش مارشمالو استنفورد^۱ را تهیه کنید و ببینید.
- درباره نتایج مطالعه آزمایش مارشمالو با موضوع «رابطه خودتنظیمی و موفقیت»، گزارشی تهیه کنید.

۲ **ارتباط مؤثر با دیگران:** یادگیری ابراز وجود در موقعیت‌های جمعی، توانایی درک احساسات دیگران و

تقویت نوع دوستی و همدلی^۲؛

۳ **سازگاری با جامعه:** آگاهی از ارزش‌ها و فرهنگ جامعه، پذیرش نقش‌های اجتماعی و کنار آمدن با

مسئولیت‌های شهروندی؛

۴ **تعادل یابی و تأمین سلامت روانی:** برقراری تعادل بین هیجانات و عواطف با رفتارهای اجتماعی و

رسیدن به واقع‌بینی و مثبت‌اندیشی درباره خود، دیگران و مسائل اجتماعی.

اصول رشد عاطفی - اجتماعی^۳

فعالیت ۷: پس از اجرای برنامه روز جهانی کودک، با هم گروهی‌های خود در خصوص تجربه‌های همکاری

و همدلی در گروه گفت‌وگو کنید.

اصول رشد عاطفی - اجتماعی در نمودار ۲ نشان داده شده است.

نمودار ۲- اصول رشد عاطفی - اجتماعی

۱- Stanford marshmallow experiment

این آزمایش یکی از مشهورترین آزمون‌های روانشناسی است که توسط والتر میشل در دهه ۱۹۶۰ تهیه گردیده است. روش اجرای این آزمایش به این شکل بود که کودکان را یک به یک به اتاقی دعوت می‌کنند که روی میز آن شیرینی مارشمالو است. به کودکان گفته می‌شود که می‌توانند شیرینی را بردارند، اما اگر ۱۵ دقیقه صبر کنند و به شیرینی دست نزنند، علاوه بر همان شیرینی، یک شیرینی دیگر هم جایزه می‌گیرند. این آزمایش بر این باور بود که خودتنظیمی عامل کسب موفقیت است. در این آزمایش، گروهی از کودکان می‌توانستند مقاومت کنند و از دست زدن به شیرینی خودداری نمایند و گروهی دیگر مقاومت نمی‌کردند. با زیر نظر گرفتن این دو گروه کودکان در سال‌های آینده، مشخص شد آن دسته از کودکان که به شیرینی دست نزدند، اراده‌ای قوی‌تر و کنترل بیشتری روی رفتارهای خود می‌توانند داشته باشند و در آینده هم موفق‌تر، سالم‌تر و در ازدواجشان موفق‌تر هستند.

۲- برای اطلاع بیشتر درباره ارتباط مؤثر با دیگران، به کتاب «ارتباط مؤثر» پایه دهم رجوع شود.

۳- برای آگاهی در مورد اصول رشد و تکامل، به پودمان ۱ کتاب «مراقبت از سلامت کودک» پایه دهم مراجعه کنید.

اصول شامل حقایقی علمی است که برای همه قابل قبول است و همیشه باید مورد توجه قرار گیرد. برای رشد عاطفی - اجتماعی می‌توان اصولی را برشمرد که از اصول کلی مربوط به همه ابعاد رشد و تکامل انسان برآمده باشد، به شرح زیر:

۱ رشد اولیه حساس تر از رشد دوران بعدی است: همه مراحل زندگی انسان مهم‌اند، اما باید به این واقعیت توجه داشت که تجربه‌های نخستین سال‌های زندگی فرد، همه زندگی او را تحت تأثیر قرار می‌دهد. رویدادها و شرایط رشد در کودکی، اثر عمیقی بر جای می‌گذارند. بنابراین، در همه ابعاد رشد و به‌ویژه رشد عاطفی - اجتماعی، تجربه‌های اولیه کودک، پایه سازگاری‌های فردی و اجتماعی وی را در مراحل بعدی تشکیل می‌دهند. روانشناسان و مربیان تأکید دارند که پنج سال اول زندگی کودک به دلیل رشد سریع اهمیت فراوانی در مسیر زندگی وی دارد و بنابراین، شرایط این مرحله حساس تر از دوران بعدی رشد است.

۲ رشد الگوی قابل پیش‌بینی دارد: رشد عاطفی - اجتماعی در مورد همه کودکان با تفاوت‌هایی، از یک الگوی خاص پیروی می‌کند و می‌توان در هر مرحله از رشد، ویژگی‌های آن را پیش‌بینی کرد. مثلاً «ترس از جدایی» بیشتر در محدوده سنی ۷ تا ۱۸ ماهگی قابل انتظار است و اگر کودک در سنین بالاتر، در هنگام جدایی موقت از مادر گریه سر دهد، شاید بیانگر مشکلی در رشد عاطفی - اجتماعی او باشد.

۳ در رشد تفاوت‌های فردی وجود دارد: با وجود نظم رشد و قابل پیش‌بینی بودن آن، نباید انتظار داشت همه کودکان مراحل رشد را مثل هم پشت سر بگذارند. الگوی رشد هر کودک با سایر کودکان متفاوت است، اگر چه در جنبه‌های کلی شبیه هم هستند. اصل تفاوت‌های فردی از موضوعات مهم در تربیت کودک است و والدین و مربیان باید در عمل آن را مورد توجه قرار دهند.

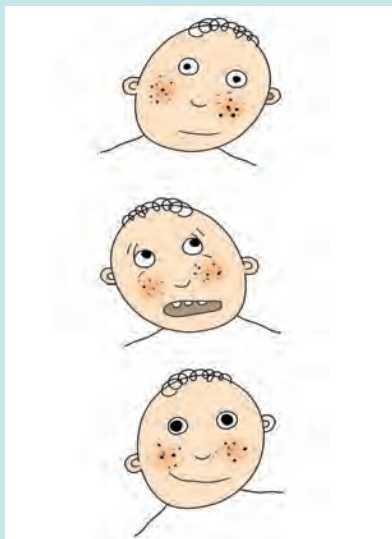
یکی از ارزش‌های عملی این اصل «انتظارات متفاوت» است، یعنی از همه کودکان در یک سطح سنی نمی‌توان انتظار داشت که به یک شیوه عمل کنند. نکته دیگر، «رعایت فردیت» است، یعنی اینکه هر کودک، انسانی منحصر به فرد تلقی شود و تا حد امکان در تربیت جنبه‌های فردی شخصیت او مورد توجه قرار گیرد.

فعالیت در کلاس

فعالیت ۸: داستان «سه زنبورگزیده»^۱ را بخوانید.

سه زنبورگزیده

- زنبوری نفر اول را نیش زد؛
او گفت: «اگر در رختخواب مانده بودم زنبور نیشم نمی‌زد».
- زنبوری نفر دوم را نیش زد؛
او صدای نعره‌اش بلند شد که: «چه کرده‌ام که باید به این روز بیفتم».
- زنبوری نفر سوم را نیش زد؛
از او شنیدم که می‌گفت: «امروز درباره زنبورها چیزی یاد گرفتم».
- در گروه درباره داستان گفت‌وگو کنید.

۱- این داستان از شل سیلوراستاین (۱۹۹۹-۱۹۳۰م) نویسنده، شاعر و کاریکاتورست آمریکایی است. ترجمه آثار طنز او در ایران بسیار شناخته شده است.

- تجربیات خود را، دربارهٔ چگونگی مواجه شدن خود را با وقایع، با دوستان در میان بگذارید.
- در خصوص واکنش‌های خود نسبت به رویدادهای بیرونی و رابطهٔ آنها با تغییر سن و سال تان گفت‌وگو کنید.

فعالیت در خانه

فعالیت ۹: همراه با اعضای خانواده به تصاویر داده شده نگاه کنید. سپس از هر یک بپرسید در هر تصویر چه چیزی مشاهده می‌کنند. آنگاه نظرات خود را با نظر بقیهٔ اعضای خانواده مقایسه کنید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

- آیا نظر شما با نظرات اعضای خانواده یکسان است؟
- تا چه میزان نظرات اعضای خانواده با همدیگر شباهت دارد؟
- آیا افرادی که نظر مشابه دارند، از نظر سنی در یک گروه قرار می‌گیرند؟

فعالیت برای کودکان

- فعالیت ۱۰:** همراه با هنرآموز خود در بازدید از مهدکودک فعالیت‌های زیر را انجام دهید.
- کاغذهای رنگی در اختیار کودکان قرار دهید.
 - برای هر کودک مقدار کمی رنگ گواش روی کاغذ بریزید.
 - از کودکان بخواهید با شروع موسیقی کاغذهای خود را به آرامی تکان دهند و با قطع موسیقی، آنها را در جای مناسب نگاه دارند تا خشک شوند.
 - از کودکان بپرسید شکل‌های ایجاد شده را شبیه به چه چیزی می‌بینند.
 - از کودکان بخواهید با شکل‌های به دست آمده، شکل جدیدی با مداد رنگی بکشند.

۲ **الگوی رشد عاطفی - اجتماعی** مراحل دارد: رشد فرایند مداوم و پیوسته‌ای است که مراحل مشخصی را پشت سر می‌گذارد. این اصل از نظر تربیتی مهم است و به والدین و مربیان کمک می‌کند تا تشخیص دهند چه رفتاری در چه سنی بهنجار (عادی) و در چه سنی نابهنجار (غیرعادی) است. برای نمونه، رفتارهایی مثل سروصدا راه انداختن، تحرک زیاد، پرسش مداوم، لجبازی و اصرار در خواستن چیزی یا انجام دادن کاری، در دورهٔ پیش‌دبستان کم‌وبیش عادی است، اما همین رفتارها در سنین بالاتر، غیرعادی تلقی می‌شود.

۵ **برای هر مرحله از رشد انتظارات اجتماعی وجود دارد:** هر جامعه‌ای از اعضایش انتظار دارد امور خاصی را در مراحل گوناگون رشد انجام دهند. تقریباً همهٔ مردم در هر سنی که باشند، از این انتظارات اجتماعی

به خوبی آگاه‌اند. حتی کودکان از بزرگ‌ترها می‌آموزند که از آنان چه چیزهایی انتظار می‌رود. موفقیت در برآورده ساختن انتظارات اجتماعی هر مرحله، مستلزم موفقیت در انتظارات اجتماعی مرحله قبل است. انتظارات اجتماعی، والدین و مربیان را راهنمایی می‌کنند تا بدانند در هر سن، کودک چه چیزی را باید یاد بگیرد و همچنین در آینده از کودک و نوجوان چه چیزی انتظار داشته باشند. این انتظارات، کودک را هم برمی‌انگیزد تا آنچه را جامعه از او انتظار دارد، یاد بگیرد. برای مثال، از یک کودک چهار ساله انتظار می‌رود از همسالان خود فاصله نگیرد و بتواند با آنها ارتباط برقرار کند.

فعالیت در کلاس

فعالیت ۱۱: داستان کوتاه «وقتی به سن تو بودم»،^۱ را بخوانید.

عمویم گفت:

چگونه به مدرسه می‌روی؟

گفتم: با اتوبوس

پوزخندی زد و گفت:

من وقتی به سن تو بودم، ۱۰ کیلومتر پیاده می‌رفتم...

عمویم گفت:

چقدر بار را می‌توانی بلند کنی؟

گفتم: یک گونی برنج...

پوزخندی زد و گفت: من وقتی هم سن تو بودم

یک گاری را به حرکت در می‌آوردم و یک گوساله را بلند می‌کردم...

عمویم گفت:

تا حالا چند بار دعوا کرده‌ای؟

گفتم: دو بار و هر دو بار هم کتک خوردم...

پوزخندی زد و گفت: من وقتی هم سن تو بودم

هر روز دعوا می‌کردم و هیچ وقت هم کتک نمی‌خوردم...

عمویم گفت:

چند سال داری؟

گفتم: نه سال و نیم...

بادی به غبغب انداخت و گفت: من وقتی سن تو بودم

ده سالم بود...

- درباره انتظارات اجتماعی والدین تان از شما، در گروه گفت‌وگو کنید.
- قصه‌های مشابه این داستان طنز را پیدا کنید و در گروه برای دوستان خود بخوانید.

بسیاری از رفتارهای عاطفی و اجتماعی مانند بیان احساسات، همدلی با دیگران، ارتباط با همسالان، ایفای نقش جنسیتی، آداب معاشرت، رعایت اخلاق، احترام به محیط‌زیست، پایبندی به حقوق شهروندی در چارچوب تکالیف رشدی قابل بحث است.

هدف توانمندسازی ۱-۲: فعالیت‌های آموزشی برای توسعه شناخت مهارت‌های عاطفی-اجتماعی کودک طراحی و اجرا کند.

شاخص‌های رشد عاطفی-اجتماعی

فعالیت در کلاس

فعالیت ۱۲: یکی از موارد زیر را انتخاب کنید؛ کاغذی مجاله‌شده در دست داشته باشید و با توجه به عبارتی که انتخاب کردید، آن حالت را تصور کنید و در کلاس به ایفای نقش بپردازید.

- وقتی آن را باز می‌کنید، یک سوسک مرده در داخل آن است.
- وقتی آن را باز می‌کنید، گل خشک‌شده‌ای در داخل آن است.
- وقتی آن را باز می‌کنید نوشته است: «خیلی دوستت دارم».
- وقتی آن را باز می‌کنید نوشته شده: «به زودی به یکی از آرزوهای بزرگ خود می‌رسی».

در گروه‌های کلاسی، عبارات مشترک و واکنش‌های نقش‌های متفاوت را مقایسه کنید.

به زیرمجموعه‌های یک پدیده که از آنها در سنجش آن پدیده استفاده می‌شود، شاخص می‌گویند. شاخص‌های رشد عاطفی-اجتماعی شامل موارد زیر است (نمودار ۳):

نمودار ۳- شاخص‌های رشد عاطفی-اجتماعی

- **ابراز عواطف:** امکان بروز عواطف لازم در موقعیت‌های فردی و اجتماعی؛
- **سازگاری:** متناسب بودن بروز هیجان‌ها و عواطف فرد با فرهنگ جامعه؛
- **توانایی ابراز وجود:** توانایی حضور فعال و مؤثر بین دیگران و نشان دادن توانایی‌های خود و اجرای فعالیت‌های مرتبط؛
- **تجربه اجتماعی:** توسعه ارتباط‌های اجتماعی در طول زمان و در سطوح گوناگون (خانواده، دوستان،

اطرافیان، گروه‌ها و موقعیت‌های دیگر) و پاسخ به محرک‌های اجتماعی و شناخت و تشخیص نقش خود در ارتباط‌های اجتماعی گوناگون؛

- **تعهد و مسئولیت‌پذیری:** ایفای نقش‌های اجتماعی مرتبط و میل به مشارکت و یاری؛
- **همدلی:** توجه به دیگران، احترام گذاشتن به دیدگاه‌های آنها و احترام به شأن انسانی همه افراد.

فعالیت در کلاس

فعالیت ۱۳: در کلاس «بازی گروهی» زیر را انجام دهید.

خوراکی‌های سالم به کلاس بیاورید. همه خوراکی‌ها را روی میزها بگذارید.

با اعلام هنرآموز، بدون استفاده از دست‌هایتان، خوردن را شروع کنید.

□ اولین راهی که برای خوردن خوراکی به فکرتان رسید چه بود؟

□ بعد از اتمام بازی در مورد شیوه‌های مختلفی که دوستانتان برای خوردن انتخاب کرده بودند، با آنها

گفت‌وگو کنید و فهرستی از این شیوه‌ها در کلاس ارائه دهید.

اهمیت رشد عاطفی - اجتماعی

بخش مهمی از سلامت روانی کودک به کیفیت رشد عاطفی - اجتماعی او بستگی دارد. علاوه بر آن، رشد عاطفی - اجتماعی از سایر ابعاد رشد تأثیر می‌پذیرد و بر آنها تأثیر می‌گذارد. در اهمیت رشد عاطفی - اجتماعی به چهار نکته کلی می‌توان اشاره کرد که در نمودار ۴ نشان داده شده است.

نمودار ۴- اهمیت رشد عاطفی - اجتماعی

1 **تأثیر رشد عاطفی - اجتماعی بر سایر ابعاد رشد:** رشد انسان، در کل، یکپارچه است. بنابراین در بحث از هر بُعد رشد، نمی‌توان تأثیر متقابل ابعاد دیگر را نادیده گرفت، از جمله:

- رشد عاطفی - اجتماعی همان‌گونه که از سایر ابعاد رشد تأثیر می‌پذیرد، بر آنها اثرات قابل توجهی دارد. برای نمونه، کودکانی که توانایی ابراز وجود بیشتری دارند، روابط اجتماعی آنان بهتر است.
- تمایل بیشتری برای فعالیت‌های جسمی - حرکتی نشان می‌دهند.
- این کودکان از بازی‌ها و فعالیت‌های گروهی، بیشتر استقبال می‌کنند.

■ تمایل به فعالیت‌های ذهنی و یادگیری هم تا حد زیادی وابسته به عاطفه مثبت و علاقمندی به این موضوعات است.

■ شوق یادگیری و تجربه‌های انگیزشی مثبت در دانستن و یاد گرفتن، به رشد شناختی بسیار کمک می‌کند.

■ روند رشد اخلاقی کودک هم با رشد عاطفی - اجتماعی او ارتباط مستقیم دارد.

۲ شناسایی روند بهنجار و نابهنجار رشد: سنجش روند رشد عاطفی - اجتماعی بر مبنای شاخص‌های مرتبط دو امکان مهم را فراهم می‌آورد: یکم آنکه مشخص می‌کند روند رشد عاطفی - اجتماعی تا چه اندازه در مسیر بهنجار و سالم پیش می‌رود. البته این ارزیابی همیشه کار ساده‌ای نیست و مستلزم شناخت دقیق شاخص‌ها و اجزای رشد عاطفی - اجتماعی است. دوم آنکه می‌توان هر گونه مشکل و نابهنجاری در زمینه رشد عاطفی - اجتماعی را تشخیص داد و برای پیشگیری یا بهبود به اقدامات لازم پرداخت. اگر اختلالات مربوط به رشد عاطفی - اجتماعی به موقع تشخیص داده نشود، مشکلات تشدید می‌شود و در ادامه زندگی، سلامت روانی فرد به خطر خواهد افتاد. مثلاً کودک سه ساله‌ای که در برقراری روابط عاطفی با مادر یا اطرافیان مشکلاتی دارد یا بیشتر دوست دارد به تنهایی و دور از دیگران بازی کند، رفتار او باید مورد توجه و ارزیابی قرار گیرد.

۳ تدوین برنامه‌های تربیتی هماهنگ با نیازهای رشدی: آگاهی از زمینه‌ها و مسائل رشد عاطفی - اجتماعی مریبان را یاری می‌کند تا نیازهای واقعی کودکان را بشناسند. همچنین در برنامه‌های تربیتی و آموزشی و نیز در رفتارها و فعالیت‌های خود، سنجیده و متناسب با شرایط رشدی اقدام کنند. برای مثال، در هر فعالیت با هدف آموزش یا سرگرمی، لازم است مشارکت و دوستی بیش از برتری و رقابت ترغیب شود تا کودکان از آن فعالیت، به احساس مثبتی دست یابند.

۴ افزایش رضایت‌مندی از زندگی و تضمین سلامت روانی: اگر بپذیریم که تربیت رسمی (آموزش و پرورش) در زندگی امروز و فردای کودکان نقش بسیار مهمی دارد، آنگاه درک خواهیم کرد که تأثیر هرگونه برنامه‌ریزی برای تسهیل رشد عاطفی - اجتماعی، نه فقط شرایط فعلی کودکان را بهبود می‌بخشد، بلکه به سلامت روانی آنان در تمام طول زندگی نیز کمک خواهد کرد. نگاه مثبت به خود، انتخاب روش‌های درست برای مواجهه با مسائل زندگی، روابط اجتماعی مطلوب و تجربه‌های عاطفی و اجتماعی مفید، همه در افزایش رضایت‌مندی از زندگی نقش بسزایی دارند و سلامت روانی فرد را تضمین می‌کنند. چنین تجربه‌های عاطفی - اجتماعی، که دوستی و نشاط به دنبال دارند، نگاه مثبت به زندگی را در کودک تقویت خواهند کرد.

فعالیت ۱۴: در گروه‌های کلاسی، در مورد تعارف کردن میوه یا غذا به دوستان خود گفت‌وگو کنید و اثرات این مهارت اجتماعی را بر خود و جمع گروه به صورت گزارش ارائه دهید.

فعالیت در کلاس

عوامل مؤثر بر رشد عاطفی - اجتماعی

شکل ۲- ارتباط اجتماعی

فعالیت ۱۵: در گروه‌های کلاسی، شکل بالا را با دقت مشاهده و در مورد تأثیرات این عوامل بر رشد عاطفی - اجتماعی کودک گفت‌وگو کنید.

فعالیت در کلاس

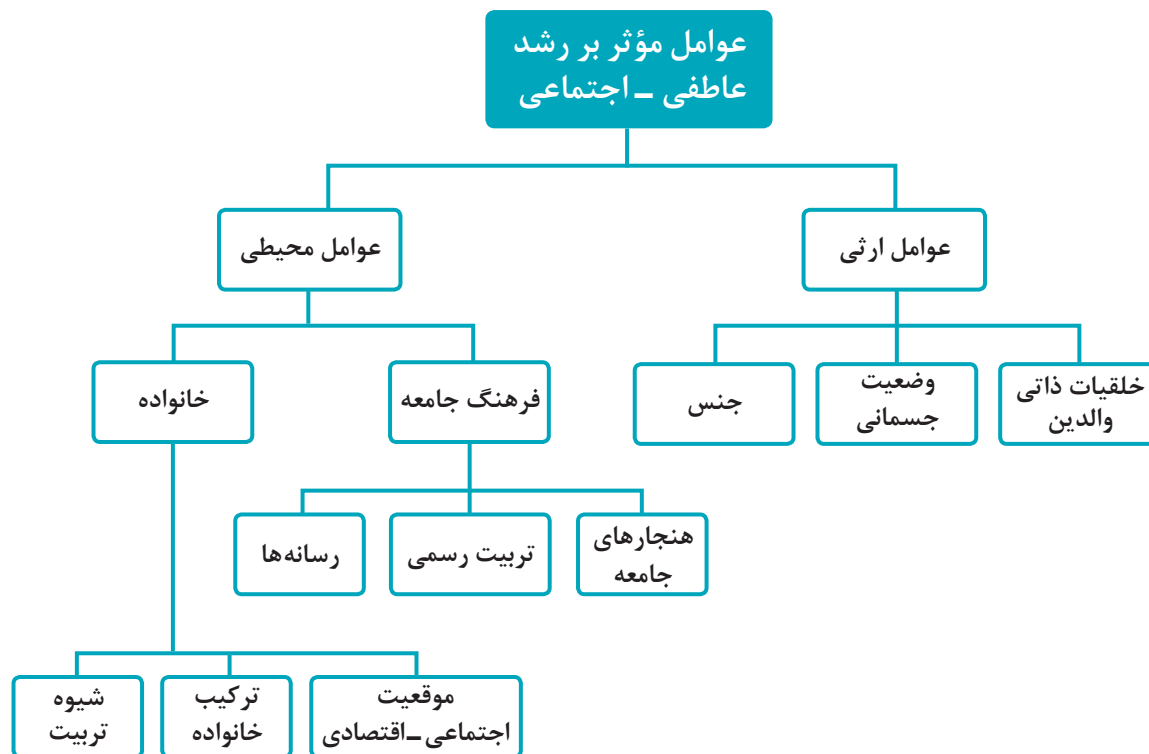
وقتی از رشد و تکامل صحبت به میان می‌آید، نقش دو عامل مطرح می‌شود: وراثت (سرشت، طبیعت) و محیط (تربیت، یادگیری). هر یک از این دو عامل در ابعاد گوناگون رشد تأثیر متفاوتی دارند. نکته مهم این است که دقیقاً نمی‌توان گفت در مورد هر انسان نقش کدام عامل کمتر یا بیشتر است. اما بررسی آنها به والدین و مربیان کمک می‌کند تا درباره همه عوامل مؤثر و جزئیات رشد حساس باشند.

وراثت شامل ترکیب ژنتیکی، رشد^۱ فیزیولوژیکی و عملکرد عصبی کودک است. شاید برای شما هم پیش آمده باشد که مثلاً در مورد کودکی خلق‌و‌خو، واکنش، سازگاری یا میزان اجتماعی بودن او را به مادر و پدرش نسبت دهید. علاوه بر کروموزوم‌ها و ژن‌هایی که از والدین به فرزندان می‌رسند، خلق و خوی آنها هم در رشد عاطفی - اجتماعی کودک تأثیر می‌گذارد. وضعیت جسمانی (سالم یا بیمار) و جنس کودک (دختر یا پسر) هم بخش دیگری از عوامل ارثی محسوب می‌شود.

محیط در همه ابعاد رشد بسیار مؤثر است و آثار آن را در رشد عاطفی - اجتماعی بیشتر می‌توان دید. احساسات، هیجان‌ات، عواطف و رفتارهای اجتماعی کودک، اغلب ناشی از تربیت غیررسمی و تربیت رسمی است. به عبارت دیگر، هم محیط خانواده و جامعه و هم محیط مرکز آموزشی، در شکل‌گیری رفتارهای عاطفی - اجتماعی نقش دارند.

۱- رشد یعنی آمادگی زیستی مانند توانایی راه رفتن کودک حدود یک سالگی

عوامل ارثی و عوامل محیطی هر کدام شامل زیرمجموعه‌هایی است که در نمودار ۵ نشان داده شده است.

نمودار ۵- عوامل مؤثر بر رشد عاطفی - اجتماعی

عوامل ارثی

- **خلقیات ذاتی والدین:** انتقال ویژگی‌های ذاتی از والدین به فرزندان؛
- **وضعیت جسمانی:** ویژگی‌های جسمی و اختلالات و بیماری‌ها؛
- **جنس:** دختر یا پسر بودن.

عوامل محیطی

- **فرهنگ جامعه:** ویژگی‌ها و شرایط فرهنگی، اجتماعی و تربیتی جامعه؛
- **هنجارهای جامعه:** ارزش‌ها، باورها، اعتقادات و رفتارهای مثبت و منفی؛
- **تربیت رسمی:** اهداف، رویکردها و فعالیت‌های رایج در نظام آموزشی؛
- **رسانه‌ها:** کیفیت، تنوع و تأثیر پیام‌های رسانه‌ای.
- **خانواده:** موقعیت و شرایط خانواده در زمینه‌های گوناگون؛
- **موقعیت اجتماعی و اقتصادی:** شرایط محیط زندگی و جایگاه اجتماعی والدین؛
- **ترکیب خانواده:** جمعیت خانواده، تعداد فرزندان و روابط خواهران و برادران؛
- **شیوه تربیت:** اهداف تربیتی والدین، سبک زندگی خانواده و روش‌های فرزندپروری آنها.

فعالیت ۱۶:

- به مدت یک هفته، عبارتهای بیان احساس خشم و مهربانی خود و خانوادهتان را فهرست کنید. شباهت عبارت رایج خودتان در هنگام بروز خشم یا مهربانی با خانواده را به دست آورید و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.
- میزان شباهت عبارتهای رایج خود و خانوادهتان را با عبارتهای سایر هم‌گروهی‌ها مقایسه کنید.

فعالیت در خانه

فعالیت در خانه

فعالیت ۱۷: درباره موضوع زیر به منابع علمی مراجعه کنید و نتایج آن را در کلاس گزارش دهید. به نظر می‌رسد بیان و ابراز هیجانات به واسطه حالت‌های گوناگون چهره، به زیرساخت‌های وراثتی بستگی دارد و به جنسیت، نژاد و قومیت وابسته است، همان‌طور که در اکثر پستانداران این چنین است.

دیدگاه اسلام در رشد عاطفی - اجتماعی

فعالیت ۱۸: در گروه‌های کلاسی، سه حدیث زیر را بخوانید. از این احادیث درباره رشد عاطفی - اجتماعی چه نکاتی را استنباط می‌کنید؟ مطالب گروه‌ها را به اشتراک بگذارید و موارد را جمع‌بندی کنید. پیامبر اکرم (ص): مهر خداوندی از آن بنده‌ای است که فرزند خود را با نیکی کردن به وی و همدلی با او و آموزش و ادب کردن، در نیکوشدنش یاری دهد. پیامبر اکرم (ص): بازی در خردسالی، موجب افزایش عقل در بزرگسالی است.^۱ امام صادق (ع): کودک هفت سال اول بازی می‌کند، هفت سال دوم خواندن و نوشتن را می‌آموزد و هفت سال سوم حلال و حرام را می‌آموزد.^۲ آیات قرآن و احادیث دیگری را با مضمون رشد عاطفی - اجتماعی جست‌وجو کنید و در کلاس ارائه دهید.

فعالیت در کلاس

از نظر اسلام، هفت سال اول زندگی، تأثیر مهمی در رشد عاطفی - اجتماعی دارد. کلام قرآن در مورد تربیت کودک، سرشار از محبت و ملایمت است. در احادیث گوناگون هم توصیه‌هایی برای هفت سال اول زندگی وجود دارد که نشان می‌دهند این مرحله، بیشتر فرصتی برای بازی، تمرین مهارت‌های اجتماعی و مهرورزی است.

اسلام به نقش خانواده در تربیت اهمیت قائل است و اخلاق مادر و پدر، روش زندگی آنان و ارزش‌های حاکم بر خانواده را در اجتماعی شدن کودک مهم می‌داند. در اسلام جنبه‌های اخلاقی تربیت بسیار مورد تأکید است و بر این اساس، توصیه می‌شود برای رشد عاطفی - اجتماعی مطلوب، درباره نوع بازی‌ها و اسباب‌بازی‌ها و همچنین انتخاب هم‌بازی‌ها و فضاهای آموزشی، دقت لازم به عمل آید.

۱- دعائم الاسلام، جلد ۱، ص ۱۹۴

۲- اصول کافی، جلد ۴، ص ۴۶

رشد عاطفی - اجتماعی در نظریه‌ها

نمودار ۶ - نظریه‌های رشد عاطفی - اجتماعی

در رشد عاطفی - اجتماعی همچون زمینه‌های دیگر روان‌شناسی رشد، نظریه‌های متعددی وجود دارد. نظریه‌ها، می‌توانند تحلیلی از یک موضوع ارائه دهند و به ما در درک چرایی و دلایل آن کمک کنند. هر نظریه حاصل سال‌ها تلاش علمی و یافته‌های پژوهشی و تجربه‌های فراوان است. آشنایی با نظریه‌ها بسیار مهم است، چرا که هر نظریه می‌تواند دارای نکات کاربردی فراوانی باشد و کیفیت فعالیت‌ها و تصمیم‌های ما را بهبود بخشد.

در زمینه رشد عاطفی - اجتماعی نظریه‌های متعددی وجود دارد. در این کتاب به چند نظریه معروف در این زمینه، اشاره می‌شود.

نظریه رشد روانی فروید^۱: زیگموند فروید از نخستین نظریه‌پردازان روان‌شناسی رشد است. دیدگاه‌های فروید درباره رشد و مراحل آن، شدیداً مورد نقد روان‌شناسان قرار گرفته است. با این همه، نظریه فروید از این جهت اهمیت دارد که بر ارتباط بین کودکی و بزرگسالی تأکید می‌کند. او بر این باور بود که تجربه‌های اولیه کودکی، اساس شکل‌گیری شخصیت بزرگسالی است. افکار، احساسات و خواسته‌هایی که در کودکی برآورده نمی‌شوند، به ناخودآگاه^۲ می‌روند و در آنجا می‌مانند. در بزرگسالی، همین تجربه‌های سرکوب‌شده، آشکار می‌شوند و به شکل ویژگی‌های شخصیتی مختلف نمایان می‌شوند.

فروید به پنج سال اول زندگی، بسیار اهمیت می‌دهد و توجه والدین و مربیان را به دقت کردن در رفتارهای عاطفی و اجتماعی کودک جلب می‌کند.

نظریه رشد روانی - اجتماعی اریکسون^۳: اریک اریکسون در نظریه خود رشد انسان را در هشت مرحله توضیح می‌دهد. هر مرحله شامل یک موضوع محوری است که در دو قطب قرار می‌گیرد. در این نظریه، ۶ سال اول زندگی در سه مرحله توصیف شده است:

۱- Sigmund Freud (1856 - 1939)

۲- در نظریه فروید، ذهن انسان به سه بخش خودآگاه، نیمه آگاه و ناخودآگاه تقسیم می‌شود. خودآگاه: آگاهی و هشیاری هم‌اکنونی شخص.

نیمه‌آگاه: همه اطلاعاتی که هم‌اینک در ذهن حاضر نیستند ولی اگر بخواهیم می‌توانیم آنها را به بخش آگاهی فرا بخوانیم. ناخودآگاه: انبار غرایز، آرزوها، خواسته‌ها و خاطرات غیرقابل دسترس و ناشناخته.

۳- Erik H. Erikson (1902 - 1994)

جدول ۱- مراحل رشد (۶ سال اول زندگی) در نظریهٔ اریکسون^۱

مرحله	سن	محور	تکلیف رشدی ^۲
یکم	تولد تا ۱ سالگی	امیدواری	اعتماد در برابر بی‌اعتمادی
دوم	۱ تا ۳ سالگی	اراده	خودمختاری در برابر شرم و شک
سوم	۳ تا ۶ سالگی	هدف‌مندی	ابتکار در برابر احساس گناه

۱ اعتماد در برابر بی‌اعتمادی^۳: کودک در مرحلهٔ یکم، براساس رفتار اطرافیان و به‌ویژه مادر، اعتماد یا بی‌اعتمادی به محیط پیرامون را یاد می‌گیرد. نوزادان در صورتی که دنیای پیرامون‌شان باثبات و قابل پیش‌بینی باشد، مرتباً تغذیه شوند و راحتی و آسایش‌شان فراهم باشد، احساس اعتماد می‌کنند. مراقبت ناکافی و طرد کودک سبب ترس و بی‌اعتمادی او نسبت به محیط می‌شود.

۲ خودمختاری در برابر شرم و شک^۴: کودک در مرحلهٔ دوم می‌کوشد تا استقلال را تجربه کند و اراده‌اش را بیازماید. حمایت افراطی یا نبودن حمایت، موجب تردید در بارهٔ توانایی کنترل خویشتن خواهد شد. کودک «نه» می‌گوید و می‌تواند هر جا که بخواهد راه برود و بدود. والدینی که تند و پرخاشگر نباشند و به کودک‌شان اجازهٔ تجربه کردن بدهند، حس خودمختاری را در او تقویت خواهند کرد. مراقبت بیش از حد یا کمبود آن، احتمالاً سبب می‌شود کودک در توانایی‌هایش برای کنترل خود و محیط تردید کند.

۳ ابتکار در برابر احساس گناه^۵: کودک در مرحلهٔ سوم فرصت می‌یابد تا فعالیت‌های تازه‌ای انجام دهد و از پیشرفت‌های خود لذت ببرد. او در به‌کار بردن زبان هم تبحر پیدا می‌کند. اگر والدین و مربیان حوصلهٔ پاسخ دادن به پرسش‌های کودک را داشته باشند و به او اجازه بدهند به فعالیت‌های ابتکاری دست بزنند، کودک توانایی‌هایش را باور می‌کند و اعمالش با اعتمادبه‌نفس همراه است. محدود کردن فعالیت‌های کودک و پاسخ‌گویی به خواسته‌ها و سؤال‌های او، به شکلی که انگار مایهٔ زحمت است، در کودک احساس گناه ایجاد می‌کند.

۱- مراحل رشد روانی - اجتماعی اریکسون به‌صورت کامل در کتاب همراه هنرجو آمده است.

۲- منظور از تکلیف رشدی، رفتارها و نقش‌هایی هستند که در هر مرحله زندگی از فرد انتظار می‌رود که انجام دهد.

۳- Trusting against distrust

۴- Autonomy against shame and doubt

۵- Initiative on sincerity

فعالیت ۱۹:

با توجه به تصاویر، با هم گروهی های خود گفت و گو کنید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

- بغل کردن و تغذیه مرتب باعث امنیت کودک می شود. به نظر شما آیا رعایت این نکات در حین مشاجرات هم همان تأثیر را دارد؟
- تا چه حد می توان به کودک فرصت تجربه داد؟
- بهترین پاسخ به کودک، وقتی جواب سؤال او را نمی دانید، چیست؟

نظریه یادگیری مشاهده ای بندورا: آلبرت بندورا^۱ در نظریه خود بیش از هر چیز بر یادگیری مشاهده ای تأکید می کند. طبق این نظریه، کودکان بخش عمده ای از ویژگی های عاطفی و اجتماعی را صرفاً از طریق مشاهده دیگران می آموزند. آنها از رفتارهای اطرافیان تقلید می کنند، تقلیدهایی که گاه ممکن است خوشایند والدین نباشد. کودکان از انواع الگوهای گوناگون، نه فقط از الگوهای زنده، بلکه از الگوهای نمادین^۲، مانند الگوهایی که در تلویزیون می بینند یا در کتابها درباره آنها می خوانند، می آموزند و تقلید می کنند. این نظریه، بسیار مورد توجه قرار گرفته و زمینه ساز پژوهش ها و نظریه های دیگری شده است.

۱- Albert Bandura

۲- Symbolic Models

فعالیت ۲۰: در مورد نقش سازنده و غیرسازنده تقلید در کودکان به منابع علمی مراجعه کنید و نتیجه را به صورت بروشور ارائه دهید.

فعالیت در خانه

فعالیت ۲۱: همراه با هنرآموز خود به یک مرکز پیش از دبستان بروید. با کودکان در مورد شخصیت‌های مورد علاقه آنها در فیلم‌های کارتونی یا در کتاب‌های داستان گفت‌وگو کنید.

فعالیت برای کودکان

- ۱ از آنها بخواهید تا شخصیت‌ها را نقاشی کنند.
- ۲ پس از اتمام فعالیت نقاشی، به آنها فرصت بازی آزاد بدهید.
- ۳ رفتارهای تقلیدی کودکان را براساس شخصیت‌های پویانمایی (انیمیشن) در گروه‌های بازی مشاهده کنید.
- ۴ فهرستی از رفتارهای تقلیدی کودکان را تهیه کنید و در کلاس گزارش دهید.

نظریه شناخت اجتماعی بالبی

جان بالبی^۲، دربارهٔ دلبستگی پژوهش‌های متعددی انجام داد. طبق دیدگاه او، نتیجهٔ عمدهٔ کنش بین مادر و کودک ایجاد دلبستگی به مادر و ایجاد امنیت روانی برای کودک است. این کودک دلبسته به محض روبه‌رو شدن با ناراحتی یا خطر، برانگیخته می‌شود؛ مثلاً کودک تا زمانی که والدینش حضور دارند، با غریبه بازی می‌کند، ولی اگر احساس ناامنی کند، به سرعت به طرف مادر و پدر می‌رود.

فرایند دلبستگی

فعالیت ۲۲: آیا کودکی را مشاهده کرده‌اید که هنگام تحویل به یک مرکز پیش از دبستان، گریه می‌کند؟ راجع به دلیل آن در گروه‌های کلاسی گفت و گو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

فعالیت در کلاس

روابط عاطفی و اجتماعی کودک با بزرگسالان و رشد این روابط، از مباحث مهم است و روان‌شناسان شدیداً به آن توجه دارند. انسان‌ها از دیرباز یاد گرفته‌اند که برای ادامهٔ زندگی باید از همدیگر حمایت کنند. نیاز کودک به حمایت بزرگسالان، موجب می‌شود او به حرکات و علائمی روی آورد تا این حمایت را جلب کند. مثلاً گریهٔ نوزاد یا غان‌وغون، لبخند، چنگ زدن، مکیدن و تعقیب چشمی را می‌توان انواعی از درخواست حمایت تلقی کرد. این رفتارهای عاطفی - اجتماعی برای برخوردار شدن از حمایت، باعث «دلبستگی» بین کودک و بزرگسالان می‌شود. دلبستگی و کیفیت آن برای رشد اولیهٔ کودک لازم است.

دلبستگی

یک ارتباط عاطفی ناشی از سازگاری طبیعی بین دو نفر است که حاصل آن صمیمیت، امنیت روانی و

۱- پویانمایی همان انیمیشن (کارتون) است و هنر حرکت‌بخشیدن به اشیای بی جان است.

روان‌شناس، روان‌پزشک و روان‌کاو انگلیسی (1907 - 1990) John Bowlby - ۲

احساس تعلق است.

دلبستگی با وابستگی تفاوت دارد. وابستگی هم نوعی رابطه بین دو نفر است، اما رابطه‌ای که مبنای آن چندان عاطفی و معنوی نیست و ممکن است به خودخواهی، ناامنی روانی و احساس تملک منجر شود.

مراحل دلبستگی

دلبستگی در چهار مرحله روی می‌دهد:

- ۲ تا ۳ ماهگی: انواع پاسخ‌های کودک به اطرافیان که اغلب مشابه است.
- ۳ تا ۶ ماهگی: پاسخ‌های اجتماعی کودک به تدریج انتخابی‌تر می‌شود و او بر آشنایان تمرکز می‌کند.
- ۶ ماهگی تا ۳ سالگی: دلبستگی کودک به شخص خاص روزبه‌روز شدیدتر و اختصاصی‌تر می‌شود. اگر چه کودک تمایل به کاوش محیط و ارتباط با دیگران دارد، اما همچنان از پایگاه امن خود دور نمی‌شود این دلبستگی شدید باعث بروز «اضطراب جدایی» می‌شود که شروع آن بین ۷ تا ۱۲ ماهگی است که ۱۵ تا ۱۸ ماهگی به اوج خود می‌رسد.
- ۳ تا ۶ سالگی: کودک متوجه می‌شود که لازم نیست مادر و پدر همیشه در کنار او باشند. او می‌پذیرد که دیگران هم در کنار او باشند.

عوامل مؤثر بر دلبستگی

عوامل مؤثر بر شکل‌گیری دلبستگی عبارت‌اند از:

وضعیت جسمی کودک: اگر کودکی بیمار یا کم‌توان باشد، نیاز او به ماندن در کنار مادر، بیشتر خواهد بود. **تجربه‌های عاطفی - اجتماعی کودک:** اگر کودک همیشه مطمئن باشد که مادر در دسترس اوست، با جرئت بیشتری به سراغ پدیده‌های دیگر محیط خواهد رفت. **فرهنگ جامعه:** در فرهنگ‌هایی که اجتماعی بودن و رفتارهای ارتباطی را ترغیب می‌کنند، فرایند دلبستگی با دشواری‌های کمتری مواجه خواهد بود مانند زندگی در کنار پدربزرگ و مادربزرگ و دیگر اقوام که در برخی فرهنگ‌ها هنوز رایج است.

الگوهای دلبستگی

مری اینزورث^۱ و همکارانش با الهام از عقاید بالبی، سه الگو را برای دلبستگی توصیف کردند:

- ۱ **دلبستگی ایمن:** وقتی مادر در برابر گریه‌ها و رفتارهای دیگر نوزاد حساس است و با محبت و عشق به نیازهای او رسیدگی می‌کند، حضور مادر، راحتی و اعتماد را برای نوزاد فراهم خواهد کرد.
- ۲ **دلبستگی نایمن - اجتنابی:** اگر مادر بی‌توجه یا طردکننده باشد، نوزاد در موقعیت ناآشنا هم خیلی به حمایت مادر اتکا نمی‌کند و چه بسا با دیدن مادر، درصدد نزدیک شدن به او بر نمی‌آید.
- ۳ **نایمن دوسوگرا:** اگر رفتار مادر متناقض باشد، یعنی در بعضی موقعیت‌ها صمیمی و پاسخ‌دهنده و در موقعیت‌های دیگر، بی‌توجه یا طردکننده باشد، نوزاد هنگامی که مادر اتاق را ترک می‌کند، بسیار ناراحت می‌شود. هنگامی هم که باز می‌گردد، نوزاد تلاش می‌کند به سرعت به مادر نزدیک شود، اگرچه خشم خود

۱- Mary D.S Ainsworth (1913 - 1999)

را نیز به او بروز می‌دهد.

دلبستگی ایمن، محصول حساسیت مادرانه به نشانه‌ها و نیازهای کودک است. حضور مادر در موقعیت‌های ناآشنا، به کودکان جرأت کشف فعالانه محیط را می‌دهد، پس والدین و مربیان باید توجه کنند که رفتارهای مراقبتی آنان می‌تواند سبب احساس اطمینان یا بی‌اطمینانی در کودک شود (شکل ۴).

شکل ۴- کودک در حالت‌های مختلف

فعالیت ۲۳: خلاصه داستان «دستی که بوسه می‌زند»^۱ را بخوانید.

مدرسه‌ای در جنگل دایر شده است، اما راکون کوچولو نمی‌خواهد به مدرسه برود و بهانه می‌آورد که «اسباب‌بازی ندارم» یا «دوستی در آنجا ندارم». مادر، راکون کوچولو را در آغوش گرفت و با مهربانی گفت: «می‌خواهم رازی را با تو در میان بگذارم. اسم این راز بوسه جادویی است». بعد دست‌های راکون کوچولو را به آرامی گرفت و بوسید و گفت: «هر جا احساس تنهایی کردی یا دلت برای خانه تنگ شد، فقط دستت را روی گونه‌ات فشار بده و به یاد بیاور که مامان تو را دوست دارد. آن وقت، یک عالم بوسه روی صورتت می‌پرد و دل کوچولویت پر از شادی می‌شود. این بوسه، جادویی است و هیچ‌وقت پاک نمی‌شود».

راکون کوچولو وقتی به در مدرسه رسید، داستان مادرش را گرفت و بوسید. او به مادرش گفت: «حالا تو هم یک بوسه جادویی داری». بعد هم جست‌وخیزکنان به طرف مدرسه دوید و گفت: «خداحافظ مامان! دوستت دارم».

فعالیت در کلاس

۱- نوشته اودری پن (Audrey penn)

- اگر تجربهٔ اولین روز حضور خودتان در مرکز پیش از دبستان یا مدرسه را به یاد دارید، آن را با گروه در میان بگذارید.
- در گروه‌های کلاسی فعالیت‌هایی را برای جذاب کردن ورود کودکان به مراکز پیش از دبستان طراحی کنید.

نقش پدر در دلبستگی: روان‌شناسان اعتقاد دارند روابط کودک با افرادی که مراقبت از آنان را بر عهده دارند، پایه‌های مهمی برای رشد عاطفی - اجتماعی آنان محسوب می‌شود. لازم است که روابط کودک فقط بر روی یک نفر، یعنی مادر متمرکز نباشد. قطع ناگهانی دلبستگی به یک نفر، که ممکن است به هر دلیلی پیش آید، در رشد عاطفی - اجتماعی کودک مشکلاتی به وجود می‌آورد. بنابراین، دلبستگی کودک به چند نفر رشد عاطفی - اجتماعی سالم را در سال‌های بعد پی‌ریزی می‌کند. در این میان، اهمیت نقش پدر زیاد است و هیچ توجیهی نمی‌تواند موجب نادیده شدن جایگاه پدر در دلبستگی شود. بنابراین انتظار می‌رود پدرها هم از بدو تولد نقش فعال و مؤثری در تربیت و برقراری ارتباط با کودک داشته باشند. امروزه نقش پدرها فقط در بازی با کودک، فعالیت‌ها و سرگرمی‌هایی که جنبه فیزیکی دارند، خلاصه نمی‌شود؛ بلکه انتظار می‌رود پدرها در مراقبت و نگهداری از کودک، حضور و در دسترس بودن، ابراز علاقه، ارتباط فعال و سایر تعامل‌های عاطفی و اجتماعی با کودک نیز نقش مؤثری ایفا کنند.

فعالیت ۲۴: در گروه‌های کلاسی با بررسی نقش پدر و مادر:

- الگوی دلبستگی خود را مشخص کنید.
- فهرستی از تأثیرات مثبت دلبستگی والدین بر رفتارهای خود در کلاس ارائه دهید.

فعالیت در کلاس

هدف توانمندسازی ۱-۳: توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک را توضیح دهد.

توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک

شکل ۵- بازی کودک با پازل

فعالیت ۲۵: در گروه‌های کلاسی، با توجه به شکل ۵، در مورد توانایی و محدودیت های کودک گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

هر کودکی توانمندی‌ها و محدودیت‌هایی دارد که شناخت آنها از دو جهت بسیار ضروری است: یکم - دست‌یافتن به درک درست از خود و دوم - امکان بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌ها در موقعیت‌های لازم. مهارت‌های عاطفی - اجتماعی کودک زمانی توسعه می‌یابد که او ویژگی‌های بدنی، ویژگی‌های رفتاری و خلق‌وخوی خود را بشناسد و براین اساس، بداند چه توانمندی‌ها و چه محدودیت‌هایی دارد و آنها را چگونه ابراز کند.

ویژگی‌های بدنی

فعالیت ۲۶: آیا تا به حال جملاتی مثل اینکه «این فرد با داشتن قد بلند، بدنی متناسب برای بازی بسکتبال دارد» شنیده‌اید؟ در گروه‌های کلاسی:

- فهرستی از عبارات و جمله‌های مشابه تهیه و در مورد آنها گفت‌وگو کنید.
- خصوصیات اطرافیان چاق و لاغر خود را با این جمله‌ها مقایسه کنید و نتیجه را در گروه ارائه دهید.

تاکنون به این موضوع فکر کرده‌اید که چه نگاهی به انسان‌های چاق دارید؟ لاغرها را با چه خصوصیتی می‌شناسید؟ آیا اصلاً فکر می‌کنید بین ویژگی‌های بدنی با ویژگی‌های دیگر شخصیت رابطه‌ای وجود دارد؟ بین ویژگی‌های بدنی با شخصیت ارتباط وجود دارد، اما همه باورهای رایج در این باره درست نیست. ویژگی‌های بدنی در رشد عاطفی - اجتماعی هم تأثیر دارند، از جمله:

- اگر کودک دچار کم‌توانی جسمی - حرکتی باشد، توانمندی‌های او محدود خواهد شد و شاید نتواند توانمندی‌های خود را در ابعاد عاطفی - اجتماعی نشان بدهد.
- بیماری‌ها، به‌ویژه اگر مستمر و طولانی باشند، رشد عاطفی - اجتماعی کودک را مختل می‌کنند.
- کم‌حرکی و محدودیت‌های حرکتی هم در روند رشد عاطفی - اجتماعی تأثیر می‌گذارند. اگر به هر دلیلی، محیط زندگی کودک، او را محدود کند یا از فعالیت‌های حرکتی لازم باز بدارد، مشکلاتی در رشد عاطفی - اجتماعی او پدید خواهد آورد.

ویژگی‌های بدنی کودک، رفتار عاطفی - اجتماعی او را تحت تأثیر قرار می‌دهد و والدین و مربیان نیز برای شناخت بهتر مهارت‌های عاطفی - اجتماعی باید شرایط جسمی او را در نظر بگیرند.

فعالیت ۲۷: همراه با هنرآموز خود به یک مرکز پیش از دبستان بروید. نحوه اجرای دو بازی را برای بچه‌ها توضیح دهید. از آنها بخواهید از میان دو فعالیت یکی را انتخاب کنند:

- ۱ در یکی از بازی‌ها تویی در اختیارشان قرار دهید.

کودکان مشتاق به شرکت در این فعالیت را به گروه‌های دو نفره تقسیم کنید. از آنها بخواهید بر روی زمین بنشینند و توپ را بین خودشان قل دهند.

۲ در بازی دیگر بادکنکی را در اختیارشان بگذارید.

از آنها بخواهید بادکنک را به هوا پرتاب کنند و با دست مانع از برخورد آن با زمین شوند. با توجه به مشاهدات خود، با راهنمایی هنرآموز، انتخاب‌های کودکان را بر اساس رابطه میزان فعالیت‌های حرکتی و رشد عاطفی - اجتماعی در آنها، بررسی کنید.

ویژگی‌های رفتاری

توانایی‌های عاطفی - اجتماعی کودک با ویژگی‌های رفتاری او نیز در ارتباط است. این ارتباط در چند موقعیت دیده می‌شود:

- در هر مرحله از رشد، کودکان رفتارهایی قابل پیش‌بینی دارند. مثلاً «غریبی کردن» در نیمه دوم سال اول زندگی رفتاری معمول به حساب می‌آید. با مراجعه به جدول رشد کودکان، می‌توان ویژگی‌های رفتاری قابل انتظار در هر مرحله را شناخت.

- کودک خوشحال؛ ترس، تعجب و ناراحتی را در چهره خود به گونه‌ای خاص نشان می‌دهد. حالات چهره بیشتر کودکان اگر چه شباهت‌هایی دارد، اما در هر کودک می‌تواند متفاوت هم باشد. والدین به مرور زمان ارتباط بین عواطف را با حالات چهره، بهتر درک می‌کنند و بعضی از این حالات چهره برای آنها بسیار جذاب است. برای نمونه، لبخند کودک یا واکنش او در برابر ترس گاهی به قدری جالب است که در مواردی والدین را به وجد می‌آورد.

فعالیت ۲۸: از میان فعالیت‌های زیر یک مورد را، با توجه به امکانات و علاقه‌مندی خود، انتخاب کنید:

الف) از میان عکس‌های افراد خانواده خود^۱، تصاویری از سه گروه سنی کودک، جوان و میان‌سال را، که بیانگر عواطف و حالات گوناگون آنهاست، انتخاب کنید.

ب) در صورت امکان، از افراد خانواده خود عکس بگیرید.

۱ عکس‌ها را کنار هم قرار دهید و با هم مقایسه کنید.

۲ احساس درون چهره هر فرد را حدس بزنید و تفاوت‌ها و شباهت‌های میان آنها را در سنین گوناگون بررسی کنید.

فعالیت در خانه

فعالیت ۲۹: مشاهدات خود را از فعالیت قبل به صورت پاورپوینت در قالب یک کارگاه با موضوع رشد ویژگی‌های رفتاری، به هنرجویان در کلاس ارائه دهید.

فعالیت در کلاس

عوامل ارثی و عوامل محیطی گوناگون در طول زمان موجب شکل‌گیری رفتارهای خاصی می‌شوند. در مورد رفتارهای عاطفی - اجتماعی هم این موضوع قابل مشاهده است. والدین و مربیان با گذشت زمان، به تدریج از رفتارهای کودک می‌فهمند که او چه عواطفی دارد و تمایلات اجتماعی‌اش چگونه است.

۱- برای تهیه عکس‌های خانوادگی از منابع دیگری مانند روزنامه، مجلات، فضای مجازی و ... می‌توانید استفاده کنید.

شکل ۶- مریم میرزاخانی. دختر نابغه ایرانی در قله ریاضیات جهان

فعالیت ۳۰: مریم در دوران تحصیلی خود در تهران، برنده مدال طلای المپیاد جهانی ریاضی در سال‌های ۱۹۹۴ هنگ کنگ و ۱۹۹۵ کانادا شد. در این سال، به‌عنوان نخستین دانش‌آموز ایرانی نمره کامل را به دست آورد. وی نخستین دختری بود که در المپیاد ریاضی ایران طلا گرفت و به تیم المپیاد ریاضی راه یافت. همچنین نخستین دانش‌آموز ایرانی بود که دو سال، مدال طلا گرفت.

- متنی که خواندید قسمتی از زندگی‌نامه مریم میرزاخانی، نابغه ریاضی‌دان است (شکل ۶).
- با مطالعه زندگی‌نامه مریم میرزاخانی، بررسی کنید میزان تأثیرات ارثی و محیطی بر روند زندگی او چقدر بوده است. نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

فعالیت در کلاس

فعالیت ۳۱: در اطرافیان خود شخص موفق‌تری را مورد مطالعه قرار دهید. سپس ویژگی‌های رفتاری ارثی و اکتسابی او را بررسی کنید. آنگاه مشاهدات خود را ثبت کنید و در کلاس ارائه دهید.

فعالیت در خانه

خُلق و خُو

با آنکه حس‌وحال ما همیشه و در همه حال یکسان نیست، با این همه، هر کس ویژگی‌هایی دارد که بیشتر با آنها شناخته می‌شود. مثلاً بین اطرافیان کسی است که همه او را با سرحالی و خنده می‌شناسند و شاید کس دیگری هم باشد که به عصبانیت و پرخاشگری معروف باشد.

تعریف: به ویژگی‌های عاطفی هر فرد که اساس وراثتی و محیطی دارند و در طول زمان تا حدودی ثابت‌اند، خُلق یا خُلق‌و‌خُو گفته می‌شود.

در کودکان، از همان روزهای اول زندگی ویژگی‌های خُلقی دیده می‌شود. در بین کودکان، فعال بودن، حساس بودن، واکنش در برابر محرک‌ها، زمان و شدت گریه کردن، میزان هشیاری، تمرکز حواس و مرتب بودن خواب و خوراک آنها متفاوت است و نشان می‌دهد که هر یک چه خُلق‌و‌خویی دارند. والدین باید بدانند اگر چه تا حدودی رفتار کودک به خُلق‌و‌خوی او مربوط است، اما واکنشی هم که آنها نشان می‌دهند، می‌تواند رفتار کودک را در طول زمان تغییر دهد. خلق‌و‌خو، اگر چه بیشتر زمینه‌های ارثی دارد، ولی تحت تأثیر شرایط محیطی، ممکن است تغییر کند. ویژگی‌های خُلقی را که نامطلوب محسوب می‌شوند، می‌توان با استفاده از اصول و روش‌هایی، تغییر داد.

فعالیت ۳۲: در گروه‌های کلاسی در مورد تجربه‌های خود از کودک خوش خلق و بد خلق گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

فعالیت در کلاس

- پژوهشگران کودکان را از نظر ویژگی‌های خلقی به سه گروه طبقه‌بندی می‌کنند:
- **کودکان راحت یا بی‌دردسر:** در مجموع شاداب‌اند، خواب و خوراک‌شان مرتب است، سازگاری بیشتری دارند و به سادگی ناراحت نمی‌شوند.
 - **کودکان بدخلق:** اغلب بداخلاق‌اند، خواب و خوراک‌شان نامرتب است، از مردم و موقعیت‌های جدید می‌ترسند و واکنش‌های شدید نشان می‌دهند.
 - **کودکان با واکنش‌گند:** نسبتاً غیرفعال و بداخلاق‌اند، در برابر محرک‌های جدید واکنش منفی نشان می‌دهند یا از آن پرهیز می‌کنند، اگر چه به تدریج، واکنش آنها مثبت می‌شود.

فعالیت در کلاس

فعالیت ۳۳: تصور کنید شما را به یک مهمانی دعوت کرده‌اند. خوراکی‌های مختلفی روی میز چیده شده است. شما با دیدن خوراکی‌ها به سه شیوه زیر ممکن است عکس‌العمل نشان دهید:

- ۱ همه خوراکی‌ها برای شما خوشمزه و دوست‌داشتنی هستند و با میل و اشتیاق شروع به خوردن می‌کنید.
- ۲ هیچ‌کدام از خوراکی‌های روی میز را دوست ندارید و به سراغ هیچ خوراکی نمی‌روید و برای نخوردن آنها بهانه‌های مختلفی می‌آورید.
- ۳ شما پس از دیدن خوراکی‌ها عصبانی شده و تصمیم می‌گیرید از محیط خارج شوید. اما به تدریج به میز نزدیک شده و سعی می‌کنید از هر خوراکی کمی میل کنید.

با توجه به سه عکس‌العمل بالا، شما در کدام گروه خلقی قرار دارید. دلایل خود را در کلاس ارائه دهید.

ثبات خلق و خو

فعالیت در کلاس

فعالیت ۳۴: با هم گروهی‌های خود یک فعالیت متناسب با شناسایی خلق و خو، مثلاً در رابطه با بازی کودکان طراحی و اجرا کنید.

- رابطه انتخاب فعالیت و خلق و خوی خودتان را به صورت فردی ارزیابی و ثبت کنید و در کلاس ارائه دهید.
- با هم گروهی‌های خود احساس و افکارشان را از این فعالیت بیان کنید.

دو ویژگی خلقی کودک که برای والدین و مربیان آشناست، عبارت‌اند از:

- ۱ خجالتی بودن یا اجتماعی بودن کودک.
 - ۲ ساکت بودن در وضعیت‌های ناآشنا یا خودانگیزگی کودک.
- پژوهش‌ها نشان می‌دهند که خلق و خو اگر چه ویژگی نسبتاً ثابت رفتار است، اما بر اثر عواملی می‌تواند به تدریج تغییر کند. کودکی که پُرجنب‌وجوش است، وقتی بزرگ‌تر شد و به مدرسه رفت، شاید دیگر همان کودک فعال نباشد. کودکی که در خانه از نظر والدین آرام و راحت به حساب می‌آید، ممکن است با رفتن به مهد کودک، به گونه دیگری رفتار کند.
- روش فرزندپروری والدین می‌تواند در میزان ثبات خلق و خو مؤثر باشد. مثلاً کودکی که زمینه‌های خجالتی بودن را دارد، اگر در محیطی پرورش یابد که در آن رفتار اجتماعی و ارتباط با دیگران تشویق می‌شود، احتمال

کمتری دارد که بعدها هم خجالتی بماند.

تأثیر دوسویه: تربیت، موضوعی دوسویه است؛ یعنی ضمن آنکه مادر و پدر بر کودک خود تأثیر می‌گذارند، کودک نیز با خلق و خوی خود رفتار والدین را تحت تأثیر قرار می‌دهد. جالب است که کودکان از همان بدو تولد با ویژگی‌های خلقی خود، بزرگ‌ترها را تحت تأثیر قرار می‌دهند. کودکی که بیشتر گریه می‌کند و به اصطلاح بدخلق است، باعث واکنش‌های عصبی در والدین و اطرافیان می‌شود. اما کودکی که می‌خندد و پرجنب‌وجوش است، حس خوبی را به دیگران منتقل می‌کند.

درک این نکته در تربیت بسیار مهم است که رشد کودکان حاصل کنش متقابل بین ویژگی‌های خودشان و افرادی است که با آنان سروکار دارند. پس والدین و مربیان همان اندازه که به رفتار کودک و تربیت او توجه دارند، باید به تأثیر رفتارهای خودشان هم توجه داشته باشند.

خلق و خو و تربیت: خلق و خو موضوع مهمی در تربیت است، چرا که می‌تواند امکانی برای بیان توانایی‌ها و بروز استعدادها باشد و گاهی هم ممکن است به صورت عاملی محدودکننده عمل کند. کودکی که خجالتی است یا در برقراری ارتباط با اطرافیان مشکل دارد، در نشان دادن توانمندی‌های خود ضعیف عمل خواهد کرد و چه بسا کودکان دیگر، او را نادیده بگیرند یا حتی طرد کنند. اما کودکی که اجتماعی عمل می‌کند و در هر شرایط و از جمله در وضعیت ناآشنا، برای ارتباط برقرار کردن پیش‌قدم خواهد شد، بین کودکان دیگر با اعتمادبه‌نفس رفتار خواهد کرد و توانمندی‌هایش را به خوبی نشان خواهد داد.

اگرچه روش‌های تربیتی والدین متنوع است، ولی روانشناسان براساس پژوهش‌های فراوان، روش‌های فرزندپروری را در چهار الگو دسته‌بندی کرده‌اند:

۱- والدین مستبد: این والدین به شدت فرزندشان را کنترل و با اعمال قدرت، او را وادار به رعایت ارزش‌ها و خواسته‌های موردنظر خود می‌کنند.

۲- والدین سهل‌گیر: این گروه، روی فرزندشان کنترل چندانی ندارند. با آنها به گرمی رفتار نمی‌کنند و خیلی اهل نظم و قواعد نیستند.

۳- والدین طردکننده: این والدین از فرزندشان دوری می‌کنند و نسبت به او و نیازهایش بی‌توجه و بی‌اعتنا هستند.

۴- والدین مقتدر (اطمینان‌بخش): این گروه احساس تعهد بیشتری دارند، ویژگی‌های فرزندشان را به خوبی می‌شناسند، با آنها خوب ارتباط برقرار می‌کنند و انتظار مسئولیت‌پذیری و نظم دارند. این والدین به عقاید و استقلال فرزندشان احترام می‌گذارند و اگر در موضوعی مخالف بودند، علت آن را توضیح می‌دهند. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که رفتار و خلق و خوی کودکان به مجموعه‌ای از روش‌های فرزندپروری بستگی دارد. در مجموع، والدین مقتدر فرزندان مستقل، مسلط، موفق و باکفایت تربیت می‌کنند.^۱

فعالیت ۳۵: با هم‌گروهی‌های خود نمایش‌های زیر را طراحی کنید و پس از طراحی، در کلاس به ایفای نقش بپردازید.

برخورد والدین و مربیان با کودکی که خجالتی است و رفتار آنها هم بر خجالتی بودن او تأثیر می‌گذارد.

فعالیت در کلاس

۱- هریک از الگوهای فرزندپروری می‌توانند نقاط مثبت و منفی داشته باشند. برای آشنایی بیشتر با این الگوها، به منابع دیگر مراجعه کنید.

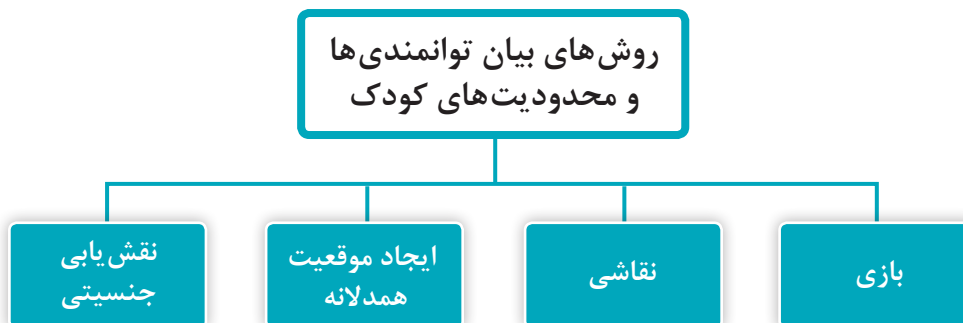
- برخورد والدین و مربیان با کودکی که اجتماعی است و آنها با رفتار و فعالیت‌های پیشنهادی خود به توسعه مهارت‌های کودک کمک می‌کنند.
- برخورد والدین و مربیانی که کودکی خجالتی دارند اما با رفتارهای هوشمندانه و آگاهانه آنها، کودک می‌تواند مهارت‌های اجتماعی خود را توسعه دهد.

بنابراین، والدین و مربیان باید در برابر خلق و خوی کودک حساس باشند و شرایطی را فراهم آورند که در محیط کودکان اجتماعی و خودانگیخته، تنش و محدودیت ایجاد نشود و محیط کودکان خجالتی هم به گونه‌ای باشد که آنها را برای ارتباط گرفتن و ابراز وجود، تشویق کند. به همه کودکان باید فرصت‌هایی داده شود که هم بتوانند توانمندی‌های خود را ابراز کنند و هم اگر مانع و محدودیتی وجود دارد، آن را بیان کنند تا شرایط اصلاح شود.

هدف توانمندسازی ۴-۱: فعالیت‌های آموزشی برای پرورش بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک طراحی و اجرا کند.

روش‌های بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک

روش‌های بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک در نمودار ۷ نشان داده شده است.

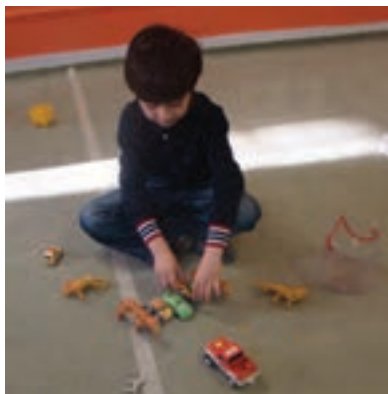
نمودار ۷- روش‌های بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک

فرصت دادن به کودک برای بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌ها، از رموز مهم تربیت است. اشتباه نکنید! منظور از «بیان»، همیشه «گفتن» نیست، بلکه امکان ابراز یک موضوع به صورت کلامی یا غیرکلامی نیز هست. والدین و مربیان می‌توانند متوجه وضعیت عاطفی - اجتماعی کودک بشوند، البته به شرطی که گاهی هم به بازخورد رفتار خود دقت کنند. برای مثال، وقتی کودک در برابر غذا خوردن مقاومت می‌کند، وقتی نشان می‌دهد که از چیزی می‌ترسد، وقتی زیاد گریه می‌کند یا زود تحریک می‌شود و یا بیشتر وقت‌ها ناراحت است، باید این موارد را نشانه‌هایی از درک کودک نسبت به شرایط ارزیابی کرد. کودکی که لبخند می‌زند، با دیدن مادر، شادی خود را نشان می‌دهد و از بازی با کودکان دیگر استقبال می‌کند، پیام‌های مثبتی را به محیط می‌فرستد. به این ترتیب، باید موقعیت‌هایی فراهم آورد تا کودک بتواند وضعیت خود و توانمندی‌ها و محدودیت‌هایش را

ابراز کند. بعضی از این موقعیت‌های طلایی عبارت‌اند از:

بازی

یک روش مؤثر برای پرورش بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌ها، بازی است. بازی‌های فردی و گروهی موقعیت بسیار مناسبی هستند تا کودک عواطفش را به نمایش بگذارد و رفتارهای اجتماعی را تمرین کند. استفاده هدفمند و آگاهانه والدین و مربیان از بازی، شرایط مطلوب‌تری فراهم می‌آورد تا کودک خود را نشان بدهد. کودکی که ساعت‌ها در جمع به تنهایی بازی می‌کند و با شخصیت‌های خیالی سرگرم می‌شود، ضمن آنکه ضعف خود را در مهارت‌های اجتماعی بروز می‌دهد، کیفیت عواطفش را هم به نمایش می‌گذارد. کودکی هم که در بازی‌های دسته‌جمعی حضور می‌یابد، موقعیتی برای ارزیابی توانمندی‌ها و محدودیت‌هایش ایجاد می‌کند. بخشی از بازی‌های کودک با استفاده از اسباب‌بازی‌ها صورت می‌گیرد. لازم است والدین و مربیان در تهیه اسباب‌بازی‌های مناسب از دانش و تجربه کافی برخوردار باشند^۱ (شکل ۷).

شکل ۷- بازی کودکان

نقاشی

گفت‌وگو در بزرگسالان، راهی برای بیان خواسته‌ها و ابراز توانمندی‌ها و محدودیت‌هاست. در کودکان نیز، اگرچه در سنین بالاتر، امکان استفاده از گفت‌وگو وجود دارد، اما یکی از راه‌های مناسب برای درک وضعیت کودک، نقاشی است. نقاشی ابزاری برای ورود به دنیای کودکی و به دنیای ناخودآگاه اوست. والدین و مربیان

۱- برای آشنایی با اصول و ضوابط تهیه اسباب‌بازی به کتاب‌های روان‌شناسی رشد مراجعه کنید.

می‌توانند دو کار مهم انجام دهند:

یکم - برای کودک امکان نقاشی را فراهم آورند.

دوم - نگاهی جدی و دقیق به نقاشی‌ها داشته باشند. این موضوع، به معنای دخالت در کار کودک به هنگام نقاشی نیست. والدین و مربیان باید در هنگام نقاشی، اجازه بدهند کودک کار خودش را بکند، اما می‌توانند با او درباره نقاشی و جزئیات آن صحبت کنند.

فعالیت برای
کودکان

فعالیت ۳۶: همراه با هنرآموز خود به یک مرکز پیش از دبستان بروید و برای کودکان فرصتی برای نقاشی کردن فراهم کنید. آنگاه اجازه دهید هر کدام درباره آنچه کشیده‌اند گفت‌وگو کنند. سپس به هر کودک فرصت دهید تا داستان کوتاهی در مورد آنچه کشیده است، تعریف کند.

ایجاد موقعیت همدلانه: منظور از همدلی، درک احساسات دیگران و تشخیص کیفیت هیجانات آنان است. کودکان چهار ساله می‌توانند همدلی خود را نشان دهند. بنابراین، والدین و مربیان در موقعیت‌هایی که فرصتی برای ابراز همدلی است، از جمله در هنگام بازی، مواجهه با فرد آسیب‌دیده، عیادت بیمار و کمک به نیازمندان، می‌توانند به واکنش کودک دقت کنند. البته چنین موقعیت‌هایی برای تقویت زمینه‌های همدلی در کودک نیز فرصت‌های مناسبی خواهد بود.

نقش‌یابی جنسیتی: اگرچه بیشتر کودکان تا سه سالگی هویت جنسی خود را می‌شناسند، اما این شناخت چندان کامل نیست. کودک به تدریج می‌فهمد که دختر یا پسر است و متناسب با جنسیت خود رفتار می‌کند. نکته مهم این است که شکل‌گیری نقش جنسیتی علاوه بر زمینه‌های ژنتیکی، تا حد زیادی به فرهنگ جامعه نیز ارتباط دارد. اینکه از یک دختر یا پسر چه انتظاراتی می‌رود و به تعبیر دیگر، رفتارهای دخترانه و پسرانه چیست؛ فقط به جنس کودک مربوط نیست، بلکه تابع معیارهای فرهنگی هم هست. مثلاً اینکه دختر باید ساکت باشد یا دعوا نکند، بیشتر یک باور فرهنگی است، همان‌طور که رفتارهای هیجانی و گاه پرخاشگرانه برای پسرها عادی به نظر می‌رسد. برخی از این باورها مبنای علمی و منطقی ندارند و بسیاری از آنها در حال تغییرند.

شما در نقش مربی، اولاً اصرار نکنید که پسرها و دخترها هر کدام باید با اسباب‌بازی خاصی مثلاً پسرها با ماشین و دخترها با عروسک بازی کنند. همه کودکان را آزاد بگذارید تا بازی با هر نوع اسباب‌بازی را تجربه کنند. ثانیاً اگر پسری با عروسک و دختری با ماشین بازی کرد، مانع این فعالیت نشوید و مثلاً نگوئید که پسر با عروسک بازی نمی‌کند یا ماشین‌بازی برای دخترها نیست.

فعالیت در
کلاس

فعالیت ۳۷: با هم گروهی‌های خود در مورد باورهای فرهنگی مربوط به نقش‌های جنسیتی موارد زیر را انجام دهید:

- ۱ فهرستی از جملات باورهای فرهنگی افراد تهیه کنید.
- ۲ از میان آنها جمله‌هایی را که باور فرهنگی خانواده شماست، انتخاب کنید.
- ۳ آن جمله را بدون اسم روی کاغذ بنویسید.
- ۴ جملات را درون کیسه‌ای بیندازید.
- ۵ هنرجویان به صورت تصادفی جمله‌ای را از کیسه برمی‌دارند و در کلاس نصب می‌کنند سپس آنها را با هم مقایسه کنید.

در روان‌شناسی، برای شناخت دنیای کودکی از انواع روش‌ها استفاده می‌شود، مانند: مشاهده، بازی، آزمون‌ها و نقاشی‌ها. به‌کارگیری این روش‌ها مستلزم آموزش‌های تخصصی و کسب تجربه است. گاهی لازم است کودک برای ارزیابی‌های دقیق‌تر مهارت‌های عاطفی - اجتماعی او به روان‌شناس ارجاع داده شود.

هدف توانمندسازی ۵-۱: روش‌های بیان درست هیجانات را توضیح دهد.

بیان درست هیجانات

فعالیت ۳۸: فردی به‌هنگام هیجان‌زدگی و بروز عواطف، کاری غیرمعمول انجام می‌دهد و بعد می‌گوید که دست خودم نبود. در مورد دلایل این رفتارها در گروه‌های کلاسی گفت‌وگو کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

فعالیت در کلاس

این تصور که رفتارهای هیجانی غیرارادی هستند، درست نیست. هیجان‌ها و آثار آنها را می‌توان مدیریت کرد. یکی از اهداف مهم تربیت این است که کودک به خودتنظیمی^۱ برسد، یعنی بتواند عواطف و هیجانات خود را، حتی در غیاب والدین و مربیان، کنترل کند و رفتار درستی انجام دهد. افرادی که خودتنظیمی دارند، هدفمند و فعال عمل می‌کنند و از زندگی رضایت بیشتری دارند. والدین و مربیان می‌توانند با رفتارهای تربیتی مؤثر به کودک کمک کنند تا تجربه‌های مثبتی در خودتنظیمی داشته باشد. خودتنظیمی طی مراحل شکل می‌گیرد که عبارتند از: (نمودار ۸):

نمودار ۸ - مراحل خودتنظیمی

خودآگاهی

کودکان از دو سالگی با نگاه کردن در آینه، خود را می‌شناسند و این موضوع یکی از نشانه‌های خودآگاهی در آنان است. نتیجه خودآگاهی در سال‌های بعد، پیدا شدن درک از خود است. کودک به‌تدریج می‌فهمد کیست و بین دیگران چه جایگاهی دارد. یکی از نشانه‌های اجتماعی خودآگاهی، حس مالکیت است. وقتی کودک اسباب‌بازی خود را گم می‌کند یا آن را از او می‌گیرند، احساس مالکیت خود را بروز می‌دهد.

۱- برای آگاهی از تعریف خودتنظیمی به پاورقی صفحه ۵ مراجعه کنید.

خودآگاهی موجب می‌شود که کودک به تدریج ویژگی‌ها و توانایی‌های خود را بشناسد و تأثیر رفتارهایش را درک کند. والدین و مربیان می‌توانند به تقویت خودآگاهی کودک کمک کنند تا او از خود و رفتارهایش درک بهتری داشته باشد.

فعالیت در خانه

فعالیت ۳۹:

- ۱ در خانه مقابل آینه بایستید و با خود در مورد رفتارهای سازنده و غیرسازنده امروزتان در هنرستان گفت‌وگو کنید.
- ۲ یکی از رفتارهای غیرسازنده را، که باعث ناراحتی شما در این هفته بوده است، بگویید.
- ۳ به خود فرصت دهید تا رفتارتان را طی یک هفته، آگاهانه ببینید.
- ۴ در پایان هفته، مقابل آینه بایستید و در مورد وقایع آن (هفته) با خودتان گفت‌وگو کنید.
- ۱ گزارش گفت‌وگو را تهیه کنید و نتیجه را در کلاس ارائه دهید.

فعالیت در کلاس

فعالیت ۴۰: با هم‌گروه‌های خود تجربه‌آگاهی از رفتار سازنده خود را در میان بگذارید. از آنها نیز بخواهید یکی از ویژگی‌های رفتاری سازنده شما را بیان کنند. سپس به آنها بگویید که چقدر نسبت به آن رفتار سازنده آگاهی دارید.

تجربه‌فعال

بعد از خودآگاهی، کودک مراحل خود تنظیمی را طی خواهد کرد و لازمه‌اش این است که فرصت‌هایی برای تجربه کردن و استقلال عمل داشته باشد. تجربه‌فعال، یعنی به کودک اجازه دهیم عمل کند و آثار کارهایش را ببیند و درک کند. از نظر تربیتی، از والدین و مربیان انتظار می‌رود که محیطی غنی را برای کودک فراهم کنند تا او بتواند زمینه‌های بیشتری برای تجربه‌های فعال داشته باشد. والدین و مربیان که با تصور

شکل ۸- ترس کودک

کمک به کودک، همه چیز را برای او فراهم می‌سازند یا در هر فعالیت وی دخالت می‌کنند، در واقع، زمینه‌های شناخت خود و رفتار مستقل او را از بین می‌برند. وقتی کودک تلاش می‌کند چیزی را بردارد یا روش کار با وسیله‌ای را یاد بگیرد، این نوع تجربه‌ها به او می‌فهماند که چقدر می‌تواند بر محیط تأثیر بگذارد. ترساندن یا ترغیب کودک برای آرام و ساکت بودن، عواطف او را محدود خواهد کرد (شکل ۸).

خودسنجی

کودکان با رفتارهای کلامی و غیرکلامی خود نشان می‌دهند که چه چیزی برای آنان خوشایند یا ناخوشایند است. این نوع رفتارها، زمینه‌ای برای داوری و ارزیابی درباره‌ی دیگران است. گاهی کودک درباره‌ی رفتار خود هم قضاوت می‌کند یا وادار به قضاوت می‌شود. مثلاً کودک چهار ساله‌ای که بر سر موضوعی گریه کرده و سروصدا راه انداخته است، بعد از مدتی، خودش می‌گوید که کار بدی کرده است و حتی عذرخواهی هم می‌کند. گاهی هم والدین فرزندشان را توجیه می‌کنند که کار بدی کرده است.

لازم است در شرایط مناسب، از کودک بخواهیم که خودش درباره‌ی کارهایش داوری کند. اگر کودک یاد بگیرد که دلیل کارش را توضیح بدهد

و بعد آن را ارزیابی کند، به تدریج منطقی بار می‌آید. والدین و مربیان باید برای خودسنجی کودک فرصت‌های درست تربیتی را فراهم کنند.

شکل ۹- خودسنجی

فعالیت ۴۱: با هم گروه‌های خود در مورد شکل ۹ گفت‌وگو کنید. نمونه‌هایی از این رفتارها را با هم گروه‌های خود در میان بگذارید. در صورت امکان، برخی از نمونه‌های خودتان را پس از تصویرسازی در کلاس نصب کنید.

فعالیت ۴۲: همراه با هنرآموز خود به یک مرکز پیش از دبستان بروید. قبل از رفتن کارت‌های مربوط به مشاغل را درست کنید و همراه خود داشته باشید.

- ۱ در مورد مشاغل مختلف با کودکان گفت‌وگو کنید.
- ۲ از کودکان پرسید در آینده دوست دارند چه شغلی داشته باشند.
- ۳ با کودکان نمایش مشاغل را اجرا کنید.

تقویت رفتار

خود تنظیمی، مستلزم به کارگیری انگیزه‌های درونی است. ابتدا این والدین و اطرافیان هستند که می‌توانند خود تنظیمی را مورد تأیید و تشویق قرار دهند. در گام بعدی، باید انگیزه‌های شخصی کودک تقویت و درونی شود. کودکی که قبل یا بعد از اجرای هر فعالیتی، فقط منتظر دریافت پاداش از اطرافیان باشد، بعید است که بتواند به خود تنظیمی برسد. کودک می‌تواند یاد بگیرد که کنترل هیجان‌ها و رفتارهای اجتماعی لذت‌بخش است. مثلاً مهربان بودن یا همدلی کردن، بهتر از آن است که پر خاشگری کند یا دعوا راه بیندازد (شکل ۱۰).

عواملی چون اعتماد کردن، به حداقل رساندن دخالت‌ها و سپردن مسئولیت متناسب با سن و هر رفتاری که به استقلال عمل و تسلط کودک کمک کند، انگیزه‌های شخصی او را در خود تنظیمی تقویت خواهد کرد. والدینی که از موفقیت‌های فرزندشان، بیش از خود او هیجان زده و خوشحال می‌شوند و از شکست‌هایش، بیش از خود او ناراحتی نشان می‌دهند، انگیزه‌های فرزندشان را دچار مشکل خواهند کرد. کودک زمانی یاد می‌گیرد مسئول کارهایش باشد که برای رفتارهای مثبت، خودش را تقویت کند و برای از بین بردن رفتارهای منفی، تلاش کند.

شکل ۱۰- همدلی کردن

فعالیت ۴۳: با هم گروه‌های خود در مورد شکل ۱۰ گفت‌وگو کنید. اگر خاطره‌ای متناسب با موضوع از زمان کودکی خود یا از بستگان دارید، آن را با هم گروه‌ها در میان بگذارید.

هدف توانمندسازی ۶-۱: فعالیت‌های آموزشی برای پرورش خودتنظیمی طراحی و اجرا کند.

روش‌هایی برای پرورش خودتنظیمی

مهم‌ترین روش‌های خودتنظیمی در نمودار ۹ نشان داده شده است:

نمودار ۹- روش‌های خودتنظیمی

۱ گفت‌وگو درباره هیجان‌ها

صحبت با کودک درباره شادی‌ها، ترس‌ها و خشم‌ها باعث می‌شود که او هیجان‌هایش را بشناسد. کودک به تدریج متوجه می‌شود که هیجان‌ها در چه شرایطی بروز می‌کنند و چگونه می‌تواند با آنها کنار بیاید. ترغیب کودک برای صحبت کردن درباره افکارش می‌تواند به او کمک کند تا با عواطف خود بیشتر آشنا شود. اگر با کودک سؤالاتی از این قبیل را مطرح کنیم: «چه چیزی تو را عصبانی کرده است؟ به چه چیزی فکر می‌کنی؟ چرا حوصله نداری؟»، او فرصت خواهد داشت به عواطف خودش بیندیشد و آنها را دقیق‌تر بشناسد.

۲ قصه‌گویی

کتاب‌های مناسبی با موضوعات رفتارهای عاطفی و اجتماعی وجود دارد. با کمی حوصله و جست‌وجو می‌توان کتاب‌هایی را یافت که موضوع آنها خودتنظیمی باشد.

۱- در مورد پرورش بیان هیجان‌ها به پودمان ۳ درس پرورش مهارت‌های کلامی پایه ۱۱ مراجعه کنید.

فعالیت ۴۴:

- ۱ کتابی را با موضوع «خودتنظیمی» از میان کتاب‌های دورهٔ کودکی خود یا با امانت گرفتن از کتابخانهٔ محلهٔ خود انتخاب کنید.
- ۲ کتاب را بخوانید و با چشمان بسته، به بررسی افکار و احساسات خود بپردازید.
- ۳ نتیجه را به صورت گزارش در کلاس ارائه دهید^۱.

فعالیت ۴۵: با هم گروه‌های خود برای کتاب‌های ویژهٔ کودکانی که خوانده‌اید، کارت کتاب^۲ درست کنید و آنها را در کلاس ارائه دهید.

- ۱ آیا کتاب‌های ویژهٔ کودکان هنوز هم برای دورهٔ بزرگسالی تأثیرگذار است؟
- ۲ آیا خواندن چنین کتاب‌هایی توسط مربیان در خودتنظیمی آنها هم مؤثر است؟

۳ بازی‌هایی با موضوع هیجان‌ها

کودک را می‌توان از طریق بازی‌ها و استفاده از تصاویر چهرهٔ افراد و حیوانات و حالت‌های گوناگون آنها با عواطف آشنا کرد و او را در جهت بیان هیجان‌ها تقویت نمود. این نوع بازی‌ها با استفاده از تصاویر کتاب‌های مرتبط قابل اجراست. والدین و مربیان نیز می‌توانند تصاویر مناسب را تهیه کنند. استفاده از نمایش و ایفای نقش هم نمونهٔ دیگری از این نوع بازی‌هاست.

۴ عکس گرفتن از حالات چهرهٔ کودک

عکس‌های خود کودک هم موضوع (سوژه) خوبی برای شناخت هیجان‌ها و پرورش خودتنظیمی است. کنار هم گذاشتن تصاویر چهرهٔ کودک در حالت‌های گوناگون عاطفی، او را در شناخت هیجان‌ها یاری خواهد کرد.

۵ موقعیت‌های چالشی

چه در قالب بازی و چه در شرایط واقعی، برای تمرین و گفت‌وگو دربارهٔ خودتنظیمی زمینه‌هایی وجود دارد. از جمله وقتی کودک در موقعیتی تصمیم‌درستی می‌گیرد، مثلاً با کودک دیگری که زمین خورده و آسیب دیده است، همدلی می‌کند، فرصت مناسبی ایجاد شده است تا ضمن تشویق، به ابعاد دیگر این رفتار توجه شود. در بازی با کودک هم می‌توان موقعیت‌هایی برای چالش و تصمیم‌درست فراهم کرد تا دربارهٔ تأثیر رفتارهایش بیشتر فکر کند.

فعالیت ۴۶: همراه با هنرآموز خود به مرکز پیش از دبستان بروید و فعالیت زیر را انجام دهید. سپس نتایج مشاهدات خود را در کلاس ارائه دهید.

- ۱ دربارهٔ موضوع خشم و کنترل آن با کودکان گفت‌وگو کنید.
- ۲ از کودکان بپرسید چه کارهایی باعث می‌شود تا آنها خشمگین شوند. و آنگاه که خشمگین می‌شوند،

۱- مانند «به کیبوتر اجازه نده اتوبوس را براندا»، سری کتاب‌های احساس‌های تو و سری کتاب‌های رفتارهای از انتشارات بنفشه است.
 ۲- جهت اطلاع از روش تهیهٔ کارت کتاب به کتاب پرورش مهارت‌های کلامی پایه ۱۱ مراجعه کنید.

چه رفتاری انجام می‌دهند؟ بعد از انجام دادن آن رفتار چه احساسی دارند؟

۳ به هر کودک برگه کوچکی بدهید که روی آن دایره کوچکی رسم شده باشد.

۴ به کودکان بگویید با نگاه کردن به این دایره، موقع خشمگین شدن آرام می‌شوید.

۵ از کودکان بخواهید از بین دو رنگ آبی کم‌رنگ و آبی پررنگ یکی را انتخاب و دایره‌های خود را رنگ کنند.

۶ هر کودک دایره خود را به هر جای کلاس که دوست دارد، نصب کند.

۷ به کودکان پیشنهاد دهید دایره‌های آبی‌ای را نیز برای خانه درست کنند.

تمرین کنید

- ۱ یک بازی برای توسعه شناخت مهارت‌های عاطفی - اجتماعی کودک طراحی و اجرا کنید.
- ۲ فعالیتی با موضوع شناخت خلق و خو برای کودک به صورت نمایش طراحی و اجرا کنید.
- ۳ فعالیت‌هایی برای پرورش بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک طراحی و اجرا کنید.
- ۴ برای پرورش بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک از طریق نقاشی فعالیتی طراحی کنید.
- ۵ فعالیت‌هایی برای پرورش بیان هیجانات کودک طراحی و اجرا کنید.
- ۶ برای پرورش بیان هیجانات کودک از طریق قصه‌گویی فعالیتی طراحی کنید.
- ۷ تصاویری از حالت‌های هیجانی کودک در موقعیت‌های مختلف نقاشی کنید و برای آنها قصه بسازید.

خود ارزیابی				
واحد یادگیری: پرورش خودآگاهی کودک				
درس: پرورش مهارت‌های عاطفی - اجتماعی کودک				
این کاربرد برای ارزیابی مهارت‌های شما در واحد یادگیری پرورش خودآگاهی کودک پیش‌بینی شده است. در هر سؤال بیشترین امتیاز سه و کمترین امتیاز یک است. بر این اساس خود را ارزیابی نمایید و به خود امتیاز دهید.				
ردیف	موارد	۱	۲	۳
۱	تا چه حد می‌توانید فعالیت‌هایی برای توسعه شناخت مهارت‌های عاطفی - اجتماعی کودک طراحی و اجرا کنید؟			
۲	تا چه حد می‌توانید گزارشی از نظریه‌های رشد عاطفی - اجتماعی کودک تهیه کنید؟			
۳	تا چه حد می‌توانید گزارشی از دیدگاه اسلام در مورد رشد عاطفی - اجتماعی کودک تهیه کنید؟			
۴	تا چه حد می‌توانید فعالیت‌هایی برای پرورش بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک طراحی و اجرا کنید؟			
۵	تا چه حد می‌توانید فعالیت‌هایی برای پرورش بیان هیجانات کودک طراحی و اجرا کنید؟			
۶	تا چه حد می‌توانید فعالیتی با استفاده از نقاشی برای پرورش بیان هیجانات کودک طراحی کنید؟			

ارزشیابی شایستگی پرورش خودآگاهی کودک

<p>شرح کار: طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای توسعه شناخت مهارت‌های عاطفی - اجتماعی کودک از طریق تعیین ویژگی‌های متناسب با سن کودک طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای پرورش بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک از طریق استفاده از داستان برای کودک با پرسش و پاسخ و غیره طراحی و اجرای یک فعالیت آموزشی برای پرورش بیان هیجانات از طریق ایجاد موقعیت (برای ابراز شادی هنگام دریافت هدیه، ابراز خشم بدون آسیب رساندن به خود و دیگران و...)</p> <p>نام فعالیت: نوع فعالیت: هدف فعالیت: زمان فعالیت: سن کودکان: تعداد مربی و کمک مربی:</p>																									
<p>استاندارد عملکرد: پرورش خودآگاهی کودک براساس دستورالعمل‌های وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور شاخص‌ها: توسعه شناخت مهارت‌های عاطفی - اجتماعی کودک پرورش بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک (مانند من شادم ، من عصبانی‌ام و...) پرورش بیان هیجانات (ابراز شادی هنگام دریافت هدیه، ابراز خشم بدون آسیب رساندن به خود و دیگران و...)</p>																									
<p>- شرایط اجرای کار: طراحی و اجرای فعالیت‌های آموزشی در کارگاه هنرستان با توجه به شرایط زیر: مکان: مرکز آزمون زمان: ۴۰ دقیقه (برای هر مرحله ده دقیقه) مواد و تجهیزات و ابزار: لوازم التحریر و وسایل هنری استاندارد و سایر شرایط: منابع علمی و آموزشی معتبر و استانداردهای آموزشی موجود در آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی ابزار و تجهیزات: لوازم اداری مناسب - لوازم هنری اسناد: دستورالعمل‌های سازمان بهزیستی، جدول رشد عاطفی - اجتماعی طبق منابع معتبر منابع: کتب آموزشی مرتبط - سی‌دی‌های آموزشی</p>																									
<p>معیار شایستگی:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>ردیف</th> <th>مرحله کار</th> <th>حداقل نمره قبولی از ۳</th> <th>نمره هنرجو</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>۱</td> <td>توسعه شناخت مهارت‌های عاطفی - اجتماعی کودک</td> <td>۱</td> <td></td> </tr> <tr> <td>۲</td> <td>پرورش بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک</td> <td>۲</td> <td></td> </tr> <tr> <td>۳</td> <td>پرورش بیان هیجانات</td> <td>۲</td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="2"> <p>شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: شایستگی‌های غیرفنی: یادگیری، مهارت گوش کردن، داشتن درک درست از سیستم سازمانی ایمنی: رعایت استانداردهای بهداشتی موجود در آیین‌نامه‌های بهزیستی - رعایت نکات ایمنی در به کارگیری ابزار و تجهیزات بهداشتی بهداشت: رعایت نکات بهداشتی در انجام دادن فعالیت‌ها توجهات زیست محیطی: رعایت بهداشت و سالم‌سازی محیط - صرفه‌جویی در وسایل مصرفی نگرش: توانایی بیان هیجانات و ارتباط عاطفی - اجتماعی، رعایت صرفه‌جویی در هنگام استفاده از مواد، احترام به محیط زیست</p> </td> <td>۲</td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="2">میانگین نمرات</td> <td></td> <td>*</td> </tr> </tbody> </table> <p>* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی «۲» است.</p>		ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو	۱	توسعه شناخت مهارت‌های عاطفی - اجتماعی کودک	۱		۲	پرورش بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک	۲		۳	پرورش بیان هیجانات	۲		<p>شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: شایستگی‌های غیرفنی: یادگیری، مهارت گوش کردن، داشتن درک درست از سیستم سازمانی ایمنی: رعایت استانداردهای بهداشتی موجود در آیین‌نامه‌های بهزیستی - رعایت نکات ایمنی در به کارگیری ابزار و تجهیزات بهداشتی بهداشت: رعایت نکات بهداشتی در انجام دادن فعالیت‌ها توجهات زیست محیطی: رعایت بهداشت و سالم‌سازی محیط - صرفه‌جویی در وسایل مصرفی نگرش: توانایی بیان هیجانات و ارتباط عاطفی - اجتماعی، رعایت صرفه‌جویی در هنگام استفاده از مواد، احترام به محیط زیست</p>		۲		میانگین نمرات			*
ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو																						
۱	توسعه شناخت مهارت‌های عاطفی - اجتماعی کودک	۱																							
۲	پرورش بیان توانمندی‌ها و محدودیت‌های کودک	۲																							
۳	پرورش بیان هیجانات	۲																							
<p>شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: شایستگی‌های غیرفنی: یادگیری، مهارت گوش کردن، داشتن درک درست از سیستم سازمانی ایمنی: رعایت استانداردهای بهداشتی موجود در آیین‌نامه‌های بهزیستی - رعایت نکات ایمنی در به کارگیری ابزار و تجهیزات بهداشتی بهداشت: رعایت نکات بهداشتی در انجام دادن فعالیت‌ها توجهات زیست محیطی: رعایت بهداشت و سالم‌سازی محیط - صرفه‌جویی در وسایل مصرفی نگرش: توانایی بیان هیجانات و ارتباط عاطفی - اجتماعی، رعایت صرفه‌جویی در هنگام استفاده از مواد، احترام به محیط زیست</p>		۲																							
میانگین نمرات			*																						